ئبن تەیمیە و داعش

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

ب ناڤێ خودایێ مەزن و دلۆڤان

کتێب: ئبن تەیمیە و داعش
نڤیسەر: تەحسین دۆسکی
چاپا ئێکێ دهۆک ٢٠١٦
چاپخانە: هاوار
بەرگ: فەرسەت زوبێر
هژمارا سپارتنێ ل پەرتۆکخانەیا بەدرخانییان ل دهۆکێ (٢٠٣٥)

دیاری

بۆ:

- هەر ئێکێ ڤیای ب هێجەتا داعشێ تیرێن خۆ ییێن ژەنگی د کەڤرێ ئیسلامێ یێ موکم وەرکەت..

- هەر ئێکێ ڤیای نانێ خۆ یێ کیفکۆیی ب ئاڤکا داعشێ یا گەنی بخۆت..

دا بزانت کو ڕوییێ ڕۆژێ ب بێژنکێن متربان نائێتە ڤەشارتن یان ڕەشکرن!!

پێشگۆتن

ئێک ژ وان دوعایێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ژ خودایێ خۆ کرین، و خودێ ئەو بۆ ب جهـ نەئینابن، وەکی د حەدیسەکا دورست دا یا سەعدێ کورێ ئەبوو وەققاصی ژێ ڤەدگوهێزت، ئەوە خودێ ئوممەتا وی ڤێکرا بەرنەدەت[1]، مەعنا: ژ قەدەرا بۆ ڤێ ئوممەتێ هاتییە نڤیسین ئەوە ئەو ڤێکرا بچن، و دەم بۆ دەمی فتنە و لێککەفتن د ناڤبەرێ دا پەیدا ببت، بەلێ ژ کەرەما خودێ د گەل ئوممەتێ ئەو بوویە وی حەز نەکرییە ئەڤ لێککەفتن و ژێکجودابوونە ببتە ئەگەرا ژ ناڤچوونا ئوممەتێ، د گەلەک قووناغێن دیرۆکێ دا فتنەیێن دژوار د ناڤ ئوممەتێ دا پەیدابووینە، و ژێکجودابوونێن مەزن چێبووینە، بەلێ دەمەکێ درێژ پێڤە نەچوویە، ب بزاڤێن دلسۆزان ژ زانا و رێبەرێن ئوممەتێ، ئوممەتێ جارەکا دی سلامەتییا خۆ ڤەگەڕاندییە، و بەردەوامی دایە کاروانێ خۆ و قەستا ئارمانجا خۆ یا هەروهەر کرییە کو بەلاڤکرنا رۆناهییا خودێیە.

و دیرۆکا کەڤن و یا نوی یا ڤێ ئوممەتێ بنەجهکرییە کو خرابترین رەنگێ ژێکجودابوونێ ئەو بوویە دەمێ دەستەکەکا چەکدار پەیدا دبت، ژ رێکا راست لادەدەت، و د گەل هندێ ژی هزر دکەت ئەو یا ل سەر راستەرێیا خودێ، و ئوممەت هەمی -ژ بەر هندەک گونەهـ و کێماسی و لادانان- یا ژ رێکا خودێ دەرکەفتی، و کافربووی، و موصیبەت هێشتا دژوارتر لێ دئێت دەمێ هندەک

---

(١) موسلم (٧٤٤٢) ڤێ حەدیسێ ڤەدگوهێزت.

دلێن تژی کەرب و کین و هندەک دەستێن ڤەشارتی ل پشت پەردەیێ ڕەشێ نەیارەتییا ڤێ ئوممەتێ، ب دزی ڤە، دئێنە درێژکرن دا ئاگرێ فتنێ و جودابوون و لێککەفتنێ زێدەتر گەش بکەن.. وەکی ل ڤێ دووماهییێ د گەل پەیدابوونا فتنا (داعشێ) چێبووی.

و مە گۆت فتنە دەمێ یا ب ڤی ڕەنگی بت دژوارترە؛ چونکی سەرێن فتنێ دەمێ خۆ دیندار دبینن، و هزر دکەن بەرەڤانییا ژ ئیسلامێ ب تنێ یا مایە ب هیڤییا وان ڤە، و ژ بلی وان هەر کەسەکێ هەبت ئەگەر چەند یێ باش ژی بت -مادەم بەیعە نەدایە وان- کافرە، خرابییا وان ل سەر ئیسلامێ و موسلمانان ژ یا هەر ئێکێ دی مەزنتر لێ دئێت، زانایێ مەزن (شیخ الإسلام ابن تیمیە) د گۆتنەکا خۆ دا بەحسێ هندەک ژ ڤان ڕەنگە فتنەچییان دکەت، کو خەوارجن، و دبێژت: ((کەسەکێ ژ وان خرابتر بۆ موسلمانان نینە، نە جوهی و نە فەلە؛ چونکی ئەو بۆ کوشتنا هەر موسلمانەکێ نە د گەل وان بت گەلەک دمجدن، خوینا موسلمانان حەلال دکەن، و مالێ وان ژی، و کوشتنا زارۆکێن وان دورست دبینن، و وان کافر دکەن، و ژ بەر نەزانینا وان یا مەزن و بیدعەیا وان یا ڕێکێ ل بەر وان بەرزە دکەت، ئەو هزر دکەن ئەڤە دینداربیە..))[1].

و زانایێ ناڤدار ئبن کەثیر د دیرۆکا سالا (٣٧) مشەختی دا دەمێ بەحسێ کوشتنا ئیمام عەلی بۆ خەوارجێن فتنەچی دکەت، دبێژت: ((خێرەکا مەزن د ڤێ چەندێ دا بۆ وی و بۆ خەلکێ شامێ ژی هەبوو؛ چونکی ئەگەر ئەو ب هێز کەفتبان ئەوا دا عەردی هەمییێ خراب کەن، عیراقێ و شامێ ژی، و

---

(١) ابن تيمية: منهاج السنة النبوية، (٢٤٧/٥).

وان زارۆكەكێ كورِ یان كچ و زەلامەک و ژنەک نەدهێلا، چونكی مـرۆڤ هـەمی ل نـک وان یـێن فاسـد بـووین، فەسـادەكا وەسـا ژ بلـی كوشـتنا وان ب گشـتی تشتەک وان دورست ناكەت))[1].

ئەڤە حالێ خەوارجێن كەڤن بوو، ئەوێ بەحسێ وان ئەم د كتێبێن دیرۆكێ دا دخوینین، و خەوارجێن نوی ئەوێن ل هەر جهەكی و هەر جارەكێ ناڤەكێ نوی ل سەر خۆ ددانن ئەم كریارێن وان ب چاڤ دبینین.. بەلێ جهێ مخابنییێ ئەوە ئەم دبینین دو رەنگێن مرۆڤان ب ڤان دەستەكێن رێبەرزە د سەر دا دچن:

- هندەک ژ سادەیی و نەزانین و عاطفەیا خەلەت هزر دكەن ئەڤ رێبەرزە جیهادێ د رێكا خودێ دا دكەن، و ئالایێ ئیسلامێ بلند دكەت، و د گـەل وان خەلـەتییێن وان هـەین ژی ئـەو ژ وان چێتـرن یـێن هـەڤرِكییا وان دكـەن.. و ئەڤـە دەرگەهەكێ ب ترسـە شـەیطـان بـەرێ نـەزانان ددەتـێ دا ئـەو پـێ ژ رێكـا راست بـەرزە كـەت. ژ بـەر ڤـێ چەنـدێ بوویـە پێغەمبـەری -سلاڤ لـێ بـن- د گەلـەک گـۆتنێن خـۆ دا ئـەم ژ هنـدێ داینـە پـاش كـو ب (دینـدارییا سـەرڤە) یـا وان دەستەكان نەئێینە خاپانـدن ئـەوێن دێ د نـاڤ ئوممـەتێ دا دەركـەڤن، و ژ رێكـا دورست دەركەڤن، د گۆتنەكێ دا پێغەمبەر -سلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿إِنَّ فِـيكُمْ قَوْمًا يَعْبُدُونَ وَيَدْأَبُونَ، يَعْنِي: يُعْجِبُونَ النَّاسَ وَتُعْجِبُهُمْ أَنْفُسُـهُمْ، يَمْرُقُـونَ مِـنْ الـدِّينِ كَـمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنْ الرَّمِيَّةِ﴾ د ناڤ هەوە دا هندەک هەنە (مەخسـەد: دێ هـەبن) هند عیبادەتی دكەن، حەتا خەلک ب وان موعجب دبن، و ئەو ژی ب خۆ موعجب

(١) ابن كثير: البداية والنهاية، تحقيق عبد الله التركي، ط دار هجر، ١٤١٨ هـ (١٠/٥٨٤-٥٨٥).

دبـن، ژ دینـی دەردکـەڤن کـانێ چـاوا تیـر ب لـەز ئارمـانجێ دسـمت و ژێ دەردکەڤت[1]. مەعنا: عیبادەت و دینداریيا وان یا زێدە چو مفایی ناگەهینتـە وان، چونکی رێکا ئەو ل سەر دچن نە ئەو رێکە یا پێغەمبـەر -سلاڤ لـێ بـن- پێ هاتی.

- وهندەکێن دی ژ دلرەشی و فێلبازی و نەڤیانا خۆ یا زێدە بـۆ ئیسـلامێ خەلکی وە تێ دگەهینن کو ئەو کارێ ئەڤ دەستەکێن رێبەرزە دکەن ب دورستی ئەوە یا ئیسلام پێ هاتی، و هەما کارێ پێغەمبەری و صەحابییان ژی هەر ئەڤە بوو، و دا کو ئەو ڤێ درەوا خۆ یا مەزن بێخنە سەرێ نەزانان، دێ رابـن وەکـی کێزگولۆکێ چی پیساتی و درەوەکا د کتێبێن کـەڤن دا هاتییـە نڤیسـین ب دفنـا خۆ پالـدەن و لێکدەن، و د دەزگـەهێن راگەهانـدنێ دا بێن کـو ئـەو ب هۆنـەرێ درەوێ ب رێڤە دبەن، بەلاڤ کەن، پشتی کو هندەک کەسێن سەروچاڤ پێچای و ل پشت (لەقەبێن ئەبوو فلان ئەلعراقی یان ئەلمصری یان ئەلشامی) ڤەشارتی ب فلمێن خۆ بێن د مونتـاجی دا مونافەسا فلمێن هۆلیـۆدێ دکـەن، هـاری وان دکەن..!

و ئەگەر مەسـەلە ل ڤێـرێ ژی راوەستیابا دا یـا سڤـک بـت، بـەلکی ئـەو هێـدی هێـدی ب دیرۆکـا ئیسـلامێ دا دئێن و دچـن، و کـاری بـۆ هنـدێ دکـەن بەرپەرەکێ پاقژ نەهێلن ئەگەر ب کینا دلێ خۆ رەش نەکەن، و زانایـەکی نـەهێلن ب تایبەتی ئەوێن بەرێ خەلکی دایە ئیسـلاما پـاقژ و دویـر ژ رێـک و رێبـازێن بیدعەچی و سەرداچووی، ئەگەر وی ب تیـرۆر و تونـدرەوی و هۆڤـاتییێ سـالۆخ

---

(١) ئەحمەد (١٢٩٧٢) ژ ئەنەسی ڤەدگوهێزت.

نەدەن، دا هێجەتێ بدەنە وان یێن کار د دەستان دا کو هزر و بیرێن ڤان زانایان ب زنجیران قەیدکەن، و نەهێلن بگەهنە سەر و دلێن خەلکی.

و باشترین نموونە ل سەر ڤێ چەندێ ئەو ڕەشەپێل بوو یا مە دیتی د گەل پەیدابوونا فتنەچییێن (داعشێ) ژ لایێ هندەک کەسێن (ڤەشارتی) و هندەکێن (ئاشکەرا) هاتییە ڕاکن دژی وان زانایێن ئوممەتێ یێن بەرێ خەلکی دایە مەنهەجێ کیتاب و سوننەتێ، بگرە ژ ئیمام ئەحمەدی حەتا تو دگەهییە ئەلبانی و ئبن باز و عوثەیمینی، د گەل ئبن تەیمیە و ئبن قەییم و محەمەدێ کوڕێ عەبدلوهابی.. ڤان زانایان یێن هزر و بیر و نڤیسینێن وان وەکی ستریەکێ لێ هاتین و ماینە د گەروییا دەستەکێن خەوارج و بیدعەچی و و دوژمنێن ڕاستەڕێیا خودێ ڕا.

ئەڤ کەسە ب هەمی هۆنەرێن درەوێ و ڕەنگێن تەحریف و وەربادان و خاپاندنێ هاتنێ، دا خەلکی وە تێ بگەهینن کو داعش و هەر تیرۆرەکا هەبت فێقییێ وێ دارێیە یا ب دەستێ ڤان ڕەنگە زانایان هاتییە چاندن، بەلێ وەریسێ درەوێ یێ کورتە، و ئەو دەم نەما هزر ب کلیلان بێتەگرتن، و هەر پەڕەکێ کتێبێن ڤان زانایان ئەوێن د دەر و بانان دا دئێنە خوار، و کەفتینە سەر ئامیرەتێن کۆمپیوتەر و مۆبایلان ژی دەلیل و شاهدەکێ ئاشکەرایە کو ئەو دبەرینە ژ هەر گازییەکا مەنهەجێ کیتاب و سوننەتێ پێ لێ بدانت، یا ڕیهدرێژ و دەلنگ کورت بت، یان ژی یا ب قاط و ریباط بت!!

و د ڤێ نامیلەکا بچویک دا دو نڤیسین ل دۆر ڤێ مژارا ژێگۆتی مە بەرهەڤکرینە:

ئێک: ل دۆر زانایێ مەزن (شیخ الإسلام ابن تیمیه) یێ حەررانییە، ئەوێ داعش و هندەک کەسێن دی ژی ب هێجەتا داعشێ کار بۆ (تەشویها) وی کری، هەر ئێکی ب ڕێکا خۆ یا تایبەت، مە ڤیا خواندەڤانان ل هندەک ڕاستییان ئاگەهدار بکەین دا ئەو ب گۆتنێن بێ دەلیل نەئێنە خاپاندن.

و نڤیسینا دویێ: ل دۆر دەورێ زانا و ڕەوشەنبیرێ موسلمانە، دویر ژ ئنتمائا وی یا سیاسی و هزری ل دەمێ فتنە د ناڤ ئوممەتێ دا دژوار دبت، وەکی دەمێ مە یێ نوکە، کانێ چاوا دێ هەلویستەکێ دورست وەرگرت، و خۆڕاگرتی مینت بێی ببتە دویلکێ هەواران.

هیڤییا مە ژ خودایێ مەزن ئەوە ئەو مە و مللەتێ مە و هەمی موسلمانان ژ فتنە و گرفتارییان بپارێزت.

تەحسین دۆسکی

٢٢ / شەووال / ١٤٣٦

ئبن تەیمیە و داعش

رێخۆشکرن:

ئێک ژ وان تشتێن دینێ ئیسلامێ ژ دینێن عەسمانی یێن بەری خۆ جودا دکەت ئەوە خودێ ب خۆ کەفالەتا پاراستنا ژێدەرێ سەرەکی یێ ئیسلامێ کو قورئانە (و سوننەت تمامکەرە بۆ وێ) کرییە، و ئەو نەهێلایە ب هیڤییا مە ڤە[1]، دەمێ گۆتی: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ۝ ﴾ (الحجر: ٩)، نە وەکی کیتابێن بەرێ ئەوێن پاراستنا وان خودێ هێلایە ب هیڤییا دویکەفتییێن وان ڤە ژ تێگەهشتی و زانایان، وەکی گۆتی: ﴿ إِنَّآ أَنزَلْنَا ٱلتَّوْرَىٰةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا ٱلنَّبِيُّونَ ٱلَّذِينَ أَسْلَمُوا۟ لِلَّذِينَ هَادُوا۟ وَٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ بِمَا ٱسْتُحْفِظُوا۟ مِن كِتَٰبِ ٱللَّهِ ﴾ (المائدة: ٤٤) و ئەڤە ئەگەرا سەرەکی بوو د پشت مانا قورئانێ ڕا پاراستی، هەر چەندە پیلانێن دوژمنان گەلەک جاران هند دمەزن بوون کو نێزیک بوو چیا ژ بەر بحەلیێن!

د گەل هندێ ژی پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د حەدیسەکا خۆ یا دورست دا ئاشکەرا دکەت کو ئێک ژ گرنگترین ئامیرەتێن خودێ دینێ خۆ پێ دپارێزت، زانایێن دینینە، دەمێ دبێژت: ﴿ يَرِثُ هَذَا الْعِلْمَ مِنْ كُلِّ خَلَفٍ عُدُولُهُ، يَنْفُونَ عَنْهُ: تَأْوِيلَ الجَاهِلِينَ، وَانْتِحَالَ الْمُبْطِلِينَ، وَتَحْرِيفَ الْغَالِينَ ﴾[2] بەلێ وەکی حەدیس ئاشکەرا

(١) هەر چەندە مەعنا ڤێ ئەو نینە ئەم کاری بۆ پاراستنا وێ نەکەین، و بێژین: مانێ ئەڤە تشتەکە نەمایە ب هیڤییا مەڤە.

(٢) بەیهەقی ژ ئیبراهمێ عوذری ڤەدگوهێزت، بەرێ خۆ بدە: (السنن الکبری ١٠ / ٣٥٣).

دکەت نە هەر کەسەکێ کراسێ زانایان بکەتە بەر خۆ، هەژی ڤـێ شـەرەفا مـەزن دبت: شەرەفا پاراستنا ڤی دینی، بەلکی ب تنێ یێن عادل ژ وان ڤـێ چەنـدێ دکـەن، هـەر وەسا حەدیس ئاشکەرا دکەت کو ئەڤ ڕەنگێ زانایـان د نـاڤ هـەر جیلەکی دا دێ هەبن، و ئەو بەرانبەر سێ ڕەنگێن دوژمنان ڕادوەستن: مـرۆڤێن جاهل یێن ڕاستییا دینی نزانن ڤێجا دینی ب ڕەنگەکێ خەلەت تەئویل دکەن، و مرۆڤێن (موبطـل) ئەوێن نەحەقییێ دخوازن ودڤێن حەقییێ ل بەر خەلکی بەرزە کـەن، و ئـەڤـە وەکـی یـێـن بـەری خۆ د خشیم و نەزان نینن، لەوا چەکێ وان د نەیارەتییا دینی دا -وەکی حەدیس دبێژت- ئنتحالە، و ئنتحالا وان ئـەوە ئـەو ب ناڤێ دینی تشتان ل دینی زێدە دکەن دا دینی ژ ناڤ دا خراب بکەن، و یێن سێیـێ مـرۆڤـێـن توندکارن ئەوێن (غولوویێ) د دینی دا دکـەن، یـەعنی: زێدە ب ناڤ دینی دا دچن، و دینێ خودێ یێ ب ساناهی ل بەر خەلکی ب زەحمەت دئێخـن، و چەکێ ڤان د نەیارەتییا دینی دا (تەحریفە)، و بەلکی ئەڤ ڕەنگـە ژ هەردوییێن بەری خۆ پیستر و خرابتر بن؛ چونکی چەکێ وان دژوارترە.. چاوا؟

ڕەنگێ ئێکێ دنەزانن، و نەزانین چەند خۆ ل بەر خەلکی بخەملینت ژی، زوی ئاشکەرا دبت، و گاڤا زانین و زانا هاتنە مەیدانێ نـەزانین و نـەزان وەکـی بویکا بەفرێ ل بەر چاڤێن خەلکی دحەلییێن..

ڕەنگێ دوییێ پشـتـەڤانێن نەحەقییێنـە، و ئـەو چەنـد خـۆ ل پشـت پـەردەیێ حەقییێ ڤەشێرن هـەر دێ ئاشـکەرا بـن، چونکی وەریسـێ درەوێ یـێ کورتـە، و درەوین فراڤینەکێ دخۆت..

بەلێ ڕەنگێ سێیێ ژ دین دوژمنان ددژوارن، ژ بەر کو یا ب ساناهی نینە ل بەر عامییان ئەو وان ل سەر ڕاستییا وان بنیاسن، بۆچی؟

چونکی ئەو د کراسێ دینداریێ دا خۆ نیشا خەلکی ددەن، و نە هەما دینداریيەکا عەدەتی ژی بەلکی دینداریيەکا زێدەی عەدەتی، یا کو خەلکێ عامی حسێب دکەن (تەقواداری) و (دینداریيا دورست)، و ل ڤێرێ دەورێ زانایان ب زەحمەت دکەڤت، بۆچی؟

چونکی لایێ بەرانبەر یێ (نەزان) نینە، و ڕوی ب ڕوی (دوژمنێ دینی) ژی نینە، بەلکی هند ل دینی یێ مجدە حەتا زێدە ب ناڤ ڤە دچت، و (غولووێ) تێدا دکەت، و هزر دکەت هەر ئێکێ وەکی وان نەبت دینێ وی یێ سستە.. و ل ڤێرێ کاغەز تێکەل دبن -وەکی دئێتە گۆتن- و خەلکێ عامی ڕێکێ ل بەر خۆ بەرزە دکەن، و ل ڤێرێ دەورێ زانایێن عادل دئێت.

و ژ حرصا پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- ل سەر هندێ کو ڕێک ل بەر مە بەرزە نەبت، و ئەم ب (گۆتنا دەڤی) و (طوقووسێن شەکلی) د سەر دا نەچین، وی د گەلەک حەدیسێن خۆ دا تەرکیز ل سەر هندێ کرییە، کو ئەو سەرداچوویێن وەکی تیری ژ دینی دەردکەڤن، هندەک مرۆڤێن بێ دین و کێم عیبادەت نینن، و ئەو نە هندەک مرۆڤێن نەزانن ب کیتاب و سوننەتێ، و بەلکی دوژمناتییا دینی د دلێن وان دا نەبت، چونکی ئەو هند نڤێژ و ڕۆژی و کارێ چاک دکەن کو یێ صەحابییان ل بەر یێ وان چو نەبت، و ئەو قورئانێ ژی گەلەک دخوینن، بەلێ د گەل ڤێ هەمییێ کار و گۆتنێن وان د واقعی دا ل دینی دقولپن، و ب ڕەنگەکێ سەلبی لێ دزڤڕن، و چ ئەو پێ بحەسیێن یان

پێ نەحەسیێن ئەو دژوارترین دربی ل دینی ددەن: ﴿ يَخْرُجُ فِيكُمْ قَوْمٌ تَحْقِرُونَ صَلاَتَكُمْ مَعَ صَلاَتِهِمْ، وَصِيَامَكُمْ مَعَ صِيَامِهِمْ، وَعَمَلَكُمْ مَعَ عَمَلِهِمْ، وَيَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ لاَ يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ، يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينَ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ ﴾[1].

و گرفتارییا وان یا مەزن ئەوە ئەو ب قورئانێ د سەر دا دچن.. بەلێ ب قورئانێ! و بەلکی ئەڤ گۆتنە ل بەر گەلەک کەسان یا غەریب بت، و بێژن: چاوا ئەو قورئانا هاتی دا ببتە رێنیشاندەر هندەک پێ د سەر دا بچن؟

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د گۆتنەکا خۆ دا بەحسێ وی دوژمنی دکەت یێ ئەو ژێ دترست ل سەر مە و دبێژت: ﴿ إن مَا أَتَخَوَّفُ عَلَيْكُمْ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ، حَتَّى إِذَا رُئِيَتْ بَهْجَتُهُ عَلَيْهِ، وَكَانَ رِدْئًا لِلْإِسْلَامِ، غَيَّرَهُ إِلَى مَا شَاءَ الله، فَانْسَلَخَ مِنْهُ، وَنَبَذَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ، وَسَعَى عَلَى جَارِهِ بِالسَّيْفِ، وَرَمَاهُ بِالشِّرْكِ ﴾ قَالَ: قُلْتُ: يَا نَبِيَّ الله أيهما أَوْلَى بِالشِّرْكِ الْمَرْمِيُّ أَمِ الرَّامِي؟ قال: ﴿ بَلِ الرامي ﴾[2] مەعنا: ئەو هند قورئانێ دخوینت حەتا کو گەشاتییا وێ ل سەر وی دئێتە دیتن، و حەتا ئەو ل نک و د چاڤێن خەلکی ژی دا دبتە پەرژان بۆ ئیسلامێ، بەلێ چونکی دینداریيا وی ل سەر بناخەیەکێ موکم نەهاتییەدانان، دەمەک ب سەر وی دا دئێت ئەو ئیسلامێ ژ بەر خۆ دکەت، و دهاڤێتە پشت خۆ، و ئێکەمین و دژوارترین ئەنجامێ ڤێ لادانا وی ئەوە ئەو جیرانێ خۆ ب شرکێ تاوانبار دکەت.. و بۆچی حەدیسێ گۆت: جیرانێ خۆ؟ چونکی ئەو نێزیکترین کەسە بۆ وی، یێ کو دڤێت ئەو وی باش بنیاست،

(١) بوخاری ژ ئەبوو سەعیدێ خودری ڤەدگوهێزت، ل بن هژمارا (٥٠٥٨).

(٢) ئبن حبان ژ حوذەیفەی ڤەدگوهێزت، (٢٨٢/١).

و بزانت کو ئەو نە (موشرکە)، بەلێ لادان و (ئنحرافا) وی ژ ڕێکا دورست ئەوە بەرێ وی ددەتە ڤێ چەپدانا ب ترس و خراب..

(**ئستدلالا مونحەرف**):

و ئێک ژ بەرچاڤترین ڕوییێن ئنحرافێ ل نک ڤان مرۆڤان، ب تایبەتی ل دەمێ مە یێ نوکە ئەوە حەتا ئەو (باطلێ خۆ) د هزرا خەلکی ڕا دەرباس بکەن، و چونکی ڕێبازا وان یا ئەصلی ئنحرافە، و ژ بەر دویرکەفتنا دەستەکا مەزنترا ئوممەتێ ژ ژێدەرێن وان یێن دینی و توراثێ وان یێ علمی، ئەڤ مونحەرفە د ئەدەبییاتێن خۆ دا پالددەنە سەر (ئستدلالا مونحەرف) و مەخسەدا مە ب ئستدلالا مونحەرف ئەڤەیە: ئێک ژ وان دەمێ کارەکی دکەت، و حەتا ئەو خۆ و خەلکی ژی ب دورستییا ڤی کاری قانع بکەت، ئەو ڕادبت هندەک دەقێن شەرعی ژ قورئانێ و سوننەتێ، و ژ گۆتنا زانایێن موعتەبەر دئینت، بەلێ پشتی ئەو وەربادان و ئنحرافێ دئێختێ:

- ب ئینانا وان نە ل جهێ وان یێ دورست.

- یان ب وەربادانا مەعنایا وان.

- یان ژی ب کەزاختن و کێمکرن و بڕینا ئاخفتنێ ل دویڤ دلێ خۆ.

و ئەو ب ڤی کارێ خۆ یێ نە د ڕێ دا، زیانەکا دو لایی پەیدا دکەن، ئەگەر زانا بەرانبەر وان ب دەورێ خۆ یێ شەرعی ڕانەبن، ترسا وان ل سەر ئوممەتێ ب گشتی زێدە دبت، و ئەو هەردو لا ژی ئەڤەنە:

١- بەرێخۆدانا خەلکی بۆ خودانێ ڤێ گۆتنێ یا ئەڤ مونحەرفە بۆ خۆ دکەنە دەلیل دئێتە گوهاڕتن، ئەگەر خۆ خودێ و پێغەمبەری ژی بن، و د ئەجام

دا حوکمێ وان ژی ل سەر وی دئێتە گوهارتن، و باشترین دەلیل ل سەر ڤێ چەندێ ئەو بوو یا مە ل ڤێ دووماهییێ دیتی د ڕویدانا کۆما (القاعدة) و پشتی وان (داعش) دا پەیدابووی دەمێ وان پەنا برییە بەر (ئستدلالا مونحەرف) دا کرێتییێن خۆ پێ ل بەر خەلکی دورست بکەن، و مەسەلە گەهشتە هندێ مە دیت گەلەک کەسان ب هێجەتا وان ئەزمان درێژی د دەر حەقا قورئانێ و سوننەتێ دا کرن.

٢- ئەو کەسێ ب (ئستدلالا مونحەرف) ڕادبت، و خەلک ژی گەلەک جاران، هزر دکەن ئەڤ کەسێ دەلیلی دئینت، هەما ڤی کارێ هە یێ کرێت دکەت؛ چونکی ئەو دویکەفتنا خودانێ دەلیلی دکەت، یەعنی: هندەک جاران ئەو و گەلەک جاران خەلک هزر دکەن ئەگەر ڤێ ئایەتێ یان ڤێ حەدیسێ یان ڤی زانایی ئەڤ گۆتنە نەگۆتبا، ڤی مونحەرفێ هە ئەڤ کارێ هە یێ کرێت نەدکر.. ڤێجا مادەم هۆسایە مەعنا تاوانا دورست تاوانا ئایەت و حەدیس و وی زانابییە، ئەون ژێدەر و پالدەرێن ئەصلی یێن ئەڤ ئنحرافە پەیداکری، ڤێجا یا دورست ئەوە ئەم بەرێ تڤەنگا کەربا خۆ بدەینە قورئان و سوننەت و زانایێن ئیسلامێ، نە کو ڤان کەسێن مونحەرف چونکی هەما ئەو هندەک ئامیرەتن بۆ ب جهئینانا وێ تیرۆرێ یا ئیسلام بەرێ خەلکی ددەتێ! و د ڕویدانا داعشێ دا مە ب ئاشکەرایی دیت گەلەک کەسێن حەتا ئەڤرۆ کەربا ئیسلامێ د هناڤێن خۆ دا ڤەدشارت، ب هێجەتا داعشێ ئاشکەرا کر، و گۆتن: هەما ئیسلاما دورست ئەوە یا داعش ب جهـ دئینت.

و ل ڤێرێ بەلکی پسیارەک بێتەکرن: بۆچی هەر دەمەکێ ئەڤ مونحەرفە د دیرۆکێ دا پەیدابووین، وان وەسا خۆ نیشا خەلکی دایە کو ئەو دویکەفتنا قورئانێ و سوننەتێ و زانایێن موجتەهدێن ئیسلامێ دکەن؟ و دەلیلێن خۆ (ب ئستدلالەکا مونحەرف وەکی مە گۆتی) ژ ڤان هەر سێ ژێدەران وەردگرن؟

د بەرسڤێ دا دێ بێژین: هەر کەسەکێ ئیسلام ب دورستی نیاسی بت، دێ زانت کو ئەو ل سەر دو بناخەیێن ڕەسەن یا ئاڤاکرییە، کیتاب و سوننەت، و ب تنێ زانایێن موجتەهد و موعتەبەر نوینەراتییا ئیسلامێ دکەن، و دشێن ب ناڤێ وێ باخڤن، نە مرۆڤێن سیاسی و نە ژی سەرۆکێن کۆم و پارت و دەستەکان، ژ بەر ڤێ چەندێ هەر ئێکێ د دیرۆکێ دا ڤیا بت عامییان ب بۆچوونەکا خۆ قانع بکەت، یان ژی حەز کربت خەلکی وە تێ بگەهینت کو ئەو یێ دورستە، وی کار بۆ هندێ کرییە دەلیلەکی ژ ڤان ڕەنگە زانایان ب دەست خۆ بێخت، و چەند ئەڤ زانایە ل نک خەلکی پتر یێ مەقبوول بت، و گۆتنا وی پتر جهێ باوەرێ بت، ئەو دێ کاری بۆ هندێ کەت خۆ بگەهینتێ ئەگەر ئەو یێ زێندی بت، یان ژی خۆ ب گەهینتە کتێب و فەتوایێن وی ئەگەر ئەو یێ مری بت، دا ئەو پتر شەرعییەتێ بدەتە بۆچوونا خۆ، و خەلکی ب لایێ خۆ ڤە بکێشت، وەکی مەسەلا پارتێن سیاسی و دەسنیشانکرنا بەربژێران بۆ هلبژارتنان!

و ئێک ژ مەزنترین زانایێن ئیسلامێ یێن ژ کەڤن دا ڤێ بگر و ڤەکێشێ ژێ گرتی ئبن تەیمیەیە، لەو مە دڤێت ل ڤێرێ وی وەک نموونە ل سەر ڤێ

دیاردێ هلبژێرین، و بەحس ژێ بکەین، دا بزانین کانێ چاوایە دەمێ زانا دکەڤنە ناڤبەرا (کەربا کینداران) و (تەحریفا نەزانان).

ئبن تەیمیە و بێبەختییێن کەڤنەنو:

مە نە ل بەرە ل ڤێرێ بەحسێ دیرۆکا ئبن تەیمیەی و بەرهەمێ وی یێ بەرفرەهـ بکەین، چونکی ئەو بابەتێ ڤێ پەیڤا مە نینە[1]، بەلێ حەتا گۆتنا مە یا ئاشکەرا بت، پێتڤییە بێژین: ئبن تەیمیە ئەوێ ل سالا ٦٦١ مشەختی (١٢٦٣ ز) ل باژێرێ حەرانێ ل باکوورێ کوردستانێ هاتییە سەر دنیایێ، و ل سالا ٧٢٨ مشەختی (١٣٢٨ ز) ل باژێرێ دیمەشقێ چوویە بەر دلۆڤانییا خودێ، ل دەمەکی ژیابوو ژ گەلەک لایان ڤە وەکی وی دەمی بوو یێ ئەم نوکە تێدا دژین، لەو گەلەک ژ نڤیسینێن وی دەمێ مرۆڤ دخوینت مرۆڤ هزر دکەت ئەو ل دەمێ مە یێ نوکە یێن هاتینە نڤیسین:

ئەو ل زەمانەکی ژیابوو گوهۆڕینەکا بەرچاڤ ل سەر نەخشەیا سیاسی یا جیهانا ئیسلامی پەیدا بووبوو، دەولەتا عەبباسییان ئەوا د گەل لاوازی و بێ سەر و بەرییا خۆ ب ناڤێ خیلافێ دئاخفت، ب دەستێ نەیارێن بیانی و هندەک دویڤەلانکێن وان یێن خۆیانی هلوەشیا، و ل سەر هژمارەکا دەولەت و میرگەهێن لاواز و لێککەفتی هاتە لێکڤەکرن، و جیهانا ئیسلامی بەردەوام تویشی دو هێرشێن دژوار دبوو: ژ مەغوولییان ژ ڕۆژهەلاتێ ڤە، و ژ فرەنگان ژ ڕۆژئاڤایێ ڤە، و هەردو لایان دڤیا هەبوونا موسلمانان بکەنە ئارمانج.

---

(١) هەچییێ ئەڤ چەندە بڤێت دشێت ل کتێبا مە (د گەل مرۆڤێن خودێ) بزڤرت، ل وێرێ مە ئەڤ زانایە ب بەرفرەهی یێ دایە نیاسین.

ژ لایێ هزری ڤە: مەزهەبییەتا بەرتەنگ و موتەعەصصب، و صووفییەتا فەلسەفی و سلبی، و فەلسەفە و مەنطقێ یۆنانی، دەورەکێ مەزن د بەلاڤکرنا هشکاتی و جموودا هزرێ دا هەبوو، حەتا نێزیک بوو مەنهەجێ کیتاب و سوننەتێ د سەرێ موسلمانان دا ببتە تشتەکێ بیانی و غەریب.

و ژ لایێ عەقائدی ڤە گەلەک رێ و رێبازێن بیدعەچی کارەکێ ئاشکەرا و بەردەوام د لاوازکرنا چەپەرێ ناڤخۆیی یێ موسلمانان دا دکر، ب رێکا نەیارەتییا مەنهەجێ سوننەتێ، و دانا وەلائێ بۆ هزر و بیرێن مونحەرف، دا ئەو ببنە پێگوهۆڕک بۆ باوەرییا ئیسلامی یا زەلال، ئەوا صەحابییان ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەگوهاستی.

و نێزیکە بێژین: ئبن تەیمیە زانایێ ئێکانە یێ سەردەمێ خۆ بوو، د ڤان هەمی چەپەران دا خەبات کری، و د دەرس و خوتبە و کتێبێن خۆ دا بەرەڤانی ژ مەنهەجێ سوننەتێ کری، بێی گەفێن ترساندن و گرتن و نەفیکرنێ وی پاشدا ببەن، یان سست کەن، و بزاڤا مرۆڤی چەند یا خورتتر بت حەسوید و نەیارێن مرۆڤی ژی زێدەتر لێ دئێن.

و کرێتترین چەکێ نەحەزێن ئبن تەیمیەی دژی وی ب کارئینای، هێشتا د ژیانا وی دا و حەتا ئەڤرۆ ژی پێڕادانا بێبەختییان بوو، ب رێکا تەحریفکرنا گۆتنێن وی، ب وان هەر سێ رەنگێن تەحریفێ یێن مە بەری نوکە ئیشارەت پێ دای: ئینانا گۆتنێ نە ل جهێ وێ یێ خودانی لێ گۆتی، یان شرۆڤەکرنا وێ ب رەنگەکێ نە یێ دورست، یان ژێ برین و کەزاختنا ئاخفتنێ دا ئارمانج ژێ بێتە گوهاڕتن. و یا ژ ڤێ ژی کرێتتر ئەو بوو، نەیارێن ئبن تەیمیەی -پێخەمەت

کرێتکرنا وی د چاڤێن خەلکی دا- هندەک درەوێن سۆر ب سۆر یێن خۆ ل سەر وەریسان نەگرن! ب دویڤ ڤە دنان.

و نموونە ل سەر ڤێ چەندێ گەلەکن، ئەز ل ڤێرێ دو نموونەیان ب تنێ دێ بۆ هەوە ڤەگێرم، ئێک یا کەڤن و ئێک یا نوی، و یێن دی ژی هەمییان ب ڤی رەنگی قیاس بکەن.

یا ئێکێ:

ل وی دەمێ ئبن تەیمیەی ئیسباتا صیفەتێن خودێ ئەوێن د کیتاب و سوننەتێ دا هاتی دکرن، بێ (تەئویل و تەعطیل و تەشبیه) هەڤرکێن وی ئەو ب (تەشبیه و تەجسیمێ) گونەهبار دکر، دا وی د چاڤێن خەلکی دا بشکێنن، ئەگەر خۆ ئەڤ چەندە ب رێکا بێبەختییێ ژی بت، یان درەوەکا ئاشکەرا، و ئەڤە بۆ هەوە نموونەک:

گەرۆکێ ناڤدار (ئبن بەطووطە)[1] دەمێ بەحسێ چوونا خۆ بۆ دیمەشقێ دکەت، دبێژت: تەقییەددین ئبن تەیمیە ژ فەقیهێن حەنبەلییان یێن مەزن بوو ل دیمەشقێ، و خەلکێ دیمەشقێ ئەو گەلەک مەزن ددیت.. و پشتی ڤەگێرینا چەند گۆتنەکان دبێژت: ل دیمەشقێ ئەز ئەینییێ ل نک وی ئامادە بووم، وی ل سەر مینبەرا مزگەفتێ وەعز دکر، ئەو دەرەجەکێ ژ مینبەرێ هاتە خوار، و ژ ئاخفتنا وی ئەو بوو وی گۆت: وەکی ڤێ هاتنە خوارا من ژ منبەرێ خودێ

(١) ابن بطوطة، محمد بن عبد الله الطنجي: تحفة النظار في غرائب الأمصار وعجائب الأسفار، أكاديمية المملكة المغربية، الرباط، ١٤١٧ هـ، ١ / ٣١٦-٣١٧.

ژ عەسمانی دئێتە خوار، ئینا فەقیهەکێ مالکی یێ کو دبێژنێ: (ابن الزهراء) ڕابوو ڤە و خۆ نەرازی کر ل سەر ئاخفتنا وی، هنگی خەلک ب وی فەقیهی وەرهاتن و ب نەعال و دەستان دانا وی حەتا شاشکا وی ژ سەری کەتی..

و بێی ئەم خۆ و هەوە ژی بوەستینین ب ڤەگوهاستنا ئاخفتنێن ئبن تەیمیە ل دۆر حەدیسا هاتنە خوارا خودێ بۆ عەسمانێ دنیایێ[1]، هەما بەسە بێژین: ئەگەر خودێ ڤیا درەوکێ ئاشکەرا کەت نیشانێن وێ ددەتە د گەل دا، ئبن

(١) ئبن تەیمیەی کتێبەکا تایبەت ل دۆر شەرحا وێ حەدیسا هاتنەخوارا خودێ هەیە ل بن ناڤێ (شرح حديث النزول) هەچییێ بڤێت بۆچوونا وی ب تمامی بزانت دشێت لێ بزڤرت، و کورتییا کتێبێ د ڤان ڕێزکان دایە کو دەقێ عەرەبی ئەڤەیە، ئبن تەیمیە دبێژت: ((ولهذا كان مذهب السلف والأئمة إثبات الصفات، ونفي مماثلتها لصفات المخلوقات. فالله تعالى موصوف بصفات الكمال الذي لا نقص فيه، منزه عن صفات النقص مطلقا، ومنزه عن أن يمثاله غيره في صفات كماله، فهذان المعنيان جمعا التنزيه، وقد دل عليهما قوله تعالى: ﴿ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ اللهُ الصَّمَدُ ﴾ فالاسم الصمد يتضمن صفات الكمال، والاسم الأحد يتضمن نفي المثل كما قد بسط الكلام على ذلك في تفسير هذه السورة. فالقول في صفاته كالقول في ذاته، والله تعالى ليس كمثله شيء، لا في ذاته ولا في صفاته ولا في أفعاله، لكن يفهم من ذلك أن نسبة هذه الصفة إلى موصوفها كنسبة هذه الصفة إلى موصوفها. فعلم الله وكلامه ونزوله واستواؤه، هو كما يناسب ذاته ويليق بها، كما أن صفة العبد هي كما تناسب ذاته وتليق بها، ونسبة صفاته إلى ذاته كنسبة صفات العبد إلى ذاته)) بەرێ خۆ بدە: شرح حديث النزول، المكتب الإسلامي بيروت، ١٩٧٧، ص ١٠.

بەطوطە د کتێبا خۆ دا ئاشکەرا دکەت کو ئەو ل رەمەزانا سالا ٧٢٦ مشەختی گەهشتبوو دیمەشقێ، و زانایێ مەزن ئبن کەثیرێ دیمەشقی یێ شافعی -کو ئێک ژ شاگردەیێن ئبن تەیمیەیە- د کتێبا خۆ (البدایة و النهایة)[1] دا ئاشکەرا دکەت کو ئبن تەیمیە ل شازدەی هەیڤا شەعبانێ ژ سالا ٧٢٦ مشەختی هاتبوو گرتن و ڤێ جارێ ئەو مابوو گرتی حەتا ل بیستی هەیڤا ذولقەعدە ژ سالا ٧٢٨ د گرتیخانەیا قەلعێ دا مری. یەعنی هەیڤەکێ بەری ئبن بەطووطە بگەهتە دیمەشقێ ئبن تەیمیە هاتبوو گرتن و مەنعەکرن ژ خوتبە و وەعظ و گۆتنا دەرسان.. پشتی هنگی ئەو کەسێن دیرۆکا ئبن تەیمیەی نڤیسی هەمی دبێژن: ئبن تەیمیەی دەمێ وەعظ ل خەلکی دکر ل مزگەفتا خۆ ئەو نەدچوو سەر مینبەرێ، بەلکی ل سەر کورسیکەکێ دروینشت و خەلک ل دۆرێن وی کۆم دبوو!

یا دویێ:

د کتێبەکێ دا یا ڤێ دووماهییێ ل دهۆکێ هاتییە چاپکرن، بۆ هندێ دا خەلکی وە تێ بگەهینت کو داعش بەرهەمێ هزرا ئبن تەیمیەی و یێن وەکی وییە، خودانی کتێبا خۆ یا تژیکری ب هندەک گۆتنان هندی مرۆڤ گۆتنێ سڤک بکەت دێ بێژت: ئەو بێبەختی و درەوێن ب شاخن[2]، و ل ڤێرێ نموونەیەکێ ب تنێ ئەز دێ ئینم؛ دا هوین بزانن وەریسێ درەوێ چەندێ کورتە:

---

(١) ابن کثیر الدمشقی: البدایة والنهایة، ١٢٣/١٤ و ١٤/ ١٣٥.

(٢) وەکی بۆ نموونە ل بەر پەرێ (٤٣) دبێژت: ((زانایێن سەر دەمێ ابن تیمیە ئەو باش دنیاسی و هۆشداریا بسلمانا دکر نەکەڤنە داڤێن وی و هزر و

د بەرپەڕێ (٤٢) دا ژ ڤێ کتێبێ و حەتا خودانێ کتێبێ خواندەڤانان قانع بکەت کو ئبن تەیمیەی -وەکی داعشێ- سەرا تشتێن گەلەکێن کێم فەتوا ب کوشتنا موسلمان ددا دبێژت:

((د پەرتوکا (الفتاوی الکبری) بەرگێ (٢٢) لاپەرێن (٢٣٥-٢٣٦) پسیار ژ (ابن تیمیە) هاتەکرن ل سەر کەسەکی کو دەنگێ خۆ د ئنیەتا نڤێژێ دا بلند دکەت و تەشویشێ دئێختە ناڤ بسلمانان وبێژیت: دڤێت د ئنیەتێ دا سوپاس بۆ خودێ بلندکرنا دەنگی د ئنیەتێ دا نەهاتیە ڤەگوهاستن ژ چ زانایێن بسلمانان و نە پێغەمبەری وە کریە و نە هەڤالێن پێغەمبەری و نە ئیمام و نە (سلف الصالح) و هەچیێ بێژیت ئەڤە دینێ خودێ یە و ئەرکە دڤێت شەریعەت

بۆچوونێن وی یێن خەلەت، بەلێ وەهابی و سەلەفیا ال سعود ئەڤە بۆ دەمەکێ درێژە بسلمانان هەمیا دخاپینن و ڤان راستیان ل سەر وی ڤەدشێرن و بهایەکێ مەزن دایێ و کریە شیخ الإسلام..)) و ب ڕاستی ئەڤە یاریکرنەکە ب عەقلێ خواندەڤان؛ ئەگەر نە، چاوا وەهابییان دێ ئەو کربتە (شیخ الإسلام) و بەری ئەو بێنە سەر دنیایێ ب پتر ژ پێنجسەد سالان هندەک زانایێن وەکی (ئبن کەثیر و ذەهەبی، و ئبن قودامەیێ مەقدسی، وبەززار) ب دەهان جاران ناسناڤێ (شیخ الإسلام) بۆ وی دانایە، یان تو بێژی ئەو ژی ل نک نڤیسەرێ هێژا وەهابی بن! پشتی هنگی بەری دەولەتا (وەهابییان) بێتە دامەزراندن، ئێک ژ لایێن گرنگی ددا ئبن تەیمیەی و کتێبێن وی ل جیهانا موسلمانان بەلاڤ دکر چاپخانەیا (کوردستان) بوو ل قاهیرە، یا سەیدا (فرج الله زکی الکردی) و ئێکەمین جار کتێبا (الفتاوی الکبری) یا ئبن تەیمیەی وی ل سالا ١٩٠٨ چاپکربوو.

نیشا ڤی کەسی بێتە دان و توبە بکەت ژ ڤێ گۆتنێ و هەکە یێ رژد بوو دێ ئێتە کوشتن)).

و دا کو نڤیسەر وەسا خۆ نیشا مە بدەت کو ئەو کەسەکێ زانایە ب شریعەت و فقهێ ئیسلامی، پشتی ڤەگێرینا ڤێ دەقا تەحریفکری دبێژت: هەر چەندە د فقهێ شافعی دا دبێژیت: دروستە دەنگ بێتە بلندکرن د ئنیەتا نڤێژێ دا.

و من گۆت: دەقا تەحریفکری، چونکی نڤیسەری نە پسیار ب دورستی و تمامی ڤەگێرایە، و نە بەرسڤ، و ئەوا وی ئینای ژی ئەو ب دورستی تێ نەگەهشتییە، لەو تەعلیقەکا چو پەیوەندی ب بابەتی ڤە نەهەی گۆتییە، ژ بلی کو خۆ گەهاندییە ئەنجامەکێ خەلەت.. چاوا؟

ئێکەمین جار دڤێت ئەم بزانین دو مەسەلێن ژێک جودا هەنە:

١- (التلفظ بالنية) یەعنی: ئەزمانێ مرۆڤی ب ئنیەتێ بگەڕییێت و بلڤلڤت، و ئەڤەیە یا خیلاف د ناڤبەرا فقهزانان دا چێبووی، و هندەک فقهزانێن شافعی دبێژن ئەو کارەکێ دورستە، و پسیار نە ل دۆر ڤێ چەندێیە حەتا نڤیسەر وێ تەعلیقێ بێژت یا گۆتی.

٢- (الجهر بالنية) کو مرۆڤ دەنگێ خۆ ب ئنیەتێ بلند بکەت، حەتا دەنگێ وی بگەهتە خەلکی و تەشویش بۆ وان چێ ببت، و پسیار ل دۆر ڤێ چەندێیە.. و چو مەزهەبان ئەڤ کارە دورست نەکرییە، نە شافعییان و نە مەزهەبێن دی، و هندەک ژ بەرسڤا ئبن تەیمیەی ل دۆر ڤێ چەندێیە، و د سەرێ پسیارێ دا ب عەرەبی هاتییە: ((وَسُئِلَ: عَنْ رَجُلٍ إِذَا صَلَّى يُشَوِّشُ عَلَى الصُّفُوفِ

الَّذِي حَوَالَيْهِ بِالجَهْرِ بِالنِّيَّةِ..)) و ئاشكـەرايـە كـو نـﭬـيـسـەرێ هێژا فەرقێ ناكەت د ناڤبەرا ڤان هەردو مەسەلان دا، چونكى شوّلا وی نە فقها ئیسلامییە!

و بـەرێ خـوّ بـدە ڤـان هـەردو ڕسـتەییێن كـورت ژ گوّتنـا ئـبن تەیمیـەی دا جوداییا مروّڤێ فەقیهـ ژ یێ نە فەقیهـ بزانى:

((الجَهْرُ بِلَفْظِ النِّيَّةِ لَيْسَ مَشْرُوعًا عِنْدَ أَحَدٍ مِنْ عُلَمَاءِ المُسْلِمِينَ، وَلَا فَعَلَهُ رَسُولُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَا فَعَلَهُ أَحَدٌ مِنْ خُلَفَائِهِ وَأَصْحَابِهِ، وَسَلَفِ الْأُمةِ وَأَئِمَّتِهَا)).

((.. وَلِهَذَا يَتَنَازَعُ الْفُقَهَاءُ الْمُتَأَخِّرُونَ فِي اللَّفْظِ بِالنِّيَّةِ: هَلْ هُوَ مُسْتَحَبٌّ مَعَ النِّيَّةِ الَّتِي فِي الْقَلْبِ؟ فَاسْتَحَبَّهُ طَائِفَةٌ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي حَنِيفَةَ وَالشَّافِعِيِّ وَأَحْمَد. قَالُوا لِأَنَّهُ أَوْكَدُ وَأَتَمُّ تَحْقِيقًا لِلنِّيَّةِ، وَلَمْ يَسْتَحِبَّهُ طَائِفَةٌ مِنْ أَصْحَابِ مَالِكٍ وَأَحْمَد وَغَيْرِهِمَا، وَهُوَ الْمَنْصُوصُ عَنْ أَحْمَد وَغَيْرِهِ، بَلْ رَأَوْا أَنَّهُ بِدْعَةٌ مَكْرُوهَةٌ..)).

پشتی ڤێ، نڤیسەری ژ زانین یان ژ نەزانین هندەک ژ وێ پسیارێ بڕییە یـا ژ ئـبن تەیمیـە هاتییـەكرن، و ب وێ بڕینـێ تێگەهشـتنا بەرسـڤێ دئێتـە تـەحـریـفـكـرن، و ئەنجام دئێتە وەربادان.. و ئەو جهێ هاتییە بڕین ژ پسـیارێ ب عەرەبی ئەڤەیە: ((وَأَنْكَرُوا عَلَيْهِ مَرَّةً وَلَمْ يَرْجِعْ، وَقَالَ لَهُ إنْسَانٌ: هَذَا الَّذِي تَفْعَلُهُ مَا هُوَ مِنْ دِينِ الله، وَأَنْتَ مُخَالِفٌ فِيهِ السُّنَّةَ. فَقَالَ: هَذَا دِينُ الله الَّذِي بَعَثَ بِهِ رُسُلَهُ وَيَجِبُ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَفْعَلَ هَذَا.. وَيَقُولُ لِلْمُنْكِرِينَ عَلَيْهِ: كُلٌّ يَعْمَلُ فِي دِينِهِ مَا يَشْتَهِي؟ وَإِنْكَارُكُمْ عَلَيَّ جَهْلٌ)) یەعنى: ئەو كەسێ (دەنگێ خوّ ب ئنیەتێ بلند دكەت) نـە كـو (وێ ب ئەزمانى دبێژت) گاڤا ئێكى گوّتێ: ئەڤە نە ژ دینییە، و كەسێ ئـەو نەكرییـە

نه پێغەمبەری و نه صەحابییان و نه ئیمامان، ئەو بێژت: ئـەوا ئـەز دكـەم ئـەوە ئەو دین یێ خودێ هنارتی و ل سەر هەر موسلمانەكی واجبه وێ بكـەت یا ئـەز دكەم، و هەر ئێک د دینێ خۆ دا دێ وێ كەت یا وی دڤێت.. باشـه ئـەوێ ڤـێ ئاخفـتـنـێ بێژت حوكمێ وی چییه؟ یەعنی: ئەوێ موخالـەفا ئیجماعا ئوممـەتێ د مەسەلەكێ دا بكەت، و ئینكارێ بكەت، و بێژت: ئەوا ئەز دكەم ئەوە دین، و هەر ئێكێ ب كەیفا خۆیه و حەقێ وی هەیه چی تشتێ وی بڤێت بۆ خۆ بكەتـه دین!

ئـەڤ كەسـەیه پسـیارا وی ژ ئـبن تەیمیـه دئێتـەكرن، و وەكـی ئاشـكەرا مەسـەله بنـەجهكرنا قاعیدەیـەكێ عەقیـده و باوەرییـه، نـه مەسـەله ئینـان و نەئینانا ئنیەتییه، و هەر زانایەكێ ئیسلامێ یێ تو بێژییێ حوكمێ ڤـی مرۆڤـی چیـه؟ ئـەو دێ بێژتـه تـه: ئـەو مورتـەدده، و ئاشـكەرایه كـو حـوكمێ مورتـەددی كوشتنه.. بەلێ كەسەكێ ئـەلیفبائا عەقیـده و فقها ئیسـلامی نـەزانت دێ چاوا ڤی تشتی زانت و د گۆتنا شێخێ ئیسلامێ گەهت!؟

داعش و تەحریفا گۆتنێن ئبن تەیمیهؒ:

(داعــش) و هــەر دەســتەكەكا وەكــی وێ ژ شــوینخەرتۆكێن خــەوارج و موعتەزلییان حەتا باطلێ خۆ د هزرا نەزان و عامییـان دا دەربـاس بكـەن، ئـەو كـاری بـۆ هنـدێ دكـەن كرێتی و ئنحرافێن خۆ ب هندەک (نصووصێن شـەرعی) ژ كیتاب و سوننەتێ مۆر بكەن، و دا ئەو وەسا خۆ نیشا خەلكی بـدەن كـو ئـەو ل سەر رێبازەكا دورستن، پتر جاران ئەو ب رێكا (ئستدلالا مونحەرف) گۆتنێن

هندەک زانایێن موعتەبەر ل سەر کارێن خۆ یێن نەشەرعی دئینن، و ئەڤ کارێ وان ب ئێک ژ دو ئحتمالان دئێتە شرۆڤەکرن:

- یان ب دورستی ئەو حەز ژ ڤان زانایان دکەن، و کەیفا وان دئێت کو ئەوا ئەو دکەن یا رێککەفتی بت د گەل گۆتن و فەتوایێن ڤان زانایان، بەلێ ژ نەتێگەهشتن و نەزانینا وان ب گۆتن و بۆچوونێن ڤان زانایان ئەو تەحریفێ دئێخنە فەتوایێن وان، و خەلەت تەفسیر دکەن.

- یان ژی ئەو ژ هندەک لایێن ڤەشارتی ڤە دپالداینە دا ڤان زانایان د چاڤێن خەلکی دا کرێت بکەن، و بەرێ موسلمانان ژ کتێب و توراثێ وان وەرگێرن؛ چونکی ئەو لایێن ڤەشارتی کارتێکرنا ڤان زانایان ل سەر هشیارکرنا ئوممەتێ باش دزانن.. و ئێکێ وەکی ئبن تەیمیە -بۆ نموونە- یێ کو ب کتێبێن خۆ چەپەرێن جوهی و فەلە و شیعە و صووفی و خەوارجان ب سەرێک دا ئینانە خوارێ، یا غەریب نینە ئەڤە هەمییە کو نوکە سیاسەتا جیهانێ دئینن و دبەن، نەیارەتییا وی بکەن، و ب هەر رێکەکا هەبت بێنێ دا ئاستەنگان بێخنە ناڤبەرا وی و ئوممەتێ دا.

و ل ڤێرێ ب تنێ نموونەیەکێ ل سەر ئستدلالا داعشێ یا مونحەرف بۆ فەتوایەکا ئبن تەیمیەی دێ ئینم، دا بزانن چاوا ئەو عامییان دخاپینن:

ژ زنجیرا کرێتی و هۆڤاتییێن ئەڤ رەنگە مرۆڤە شانازییێن پێ دبەن، و روییێن خۆ پتر پێ د چاڤێن جیهانێ دا رەش دکەن، بەلاڤکرنا فلمێن کوشتنا وانە بۆ وان کەسێن نە ژ وان یێن کو ئەو درەڤینن یان ب ئێخسیری دکەڤنە دەستێ وان، پشتی ئەو داهێنانێ د هۆنەرێ کوشتنا وان دکەن؛ ب هێجەتا

ترساندنا نەیاران -وەکی ئەو دبێژن-، و ئێک ژ وان فلملان کوشتنا وان بوو بۆ فرۆکەڤانەکێ ئوردنی، پشتی وان ئەو د قەفەسەکێ دا گرتی و هێدی هێدی ئاگر بەردایێ، پاشی ئاخ ڕادایە سەر و شەفەر د سەر ڕا هاتی و چووی.. و د سەر ڤێ قبحەتێ ڕا یا وان کری، وان قبحەتەکا دی یا نەکێمتر ژ ڤێ ژی کر، دەمێ وان د بەر ڤی دیمەنی ڕا ب نڤیسین و گۆتن ئستلالەکا مونحەرف ب گۆتنەکا شێخ ئیسلام ئبن تەیمەیەی کری؛ دا ئەو ئێک ژ دو ئارمانجێن پیس ب جهـ بینن: یان خۆ و (ئەحمەقێن) وەکی خۆ وە تێ بگەهینن کو ئەڤ کارێ ئەو دکەن یێ دورستە، یان ژی زانایێ هە یێ مەزن د چاڤێن خەلکی دا بشکێنن، و وی مەنهەجی کرێت بکەن یێ وی گازی بۆ دکر.. بەلێ ڤێ جارێ ژی وەریسێ درەوا وان یێ کورت بوو، دا بەرێ خۆ بدەینێ چاوا؟

وان ژ شارەزاییا خۆ د تەحریفێ دا ئەڤ پارچەیە ب تنێ ژ گۆتنا ئبن تەیمیەی ڤەگێڕا، گۆتن: ئبن تەیمیە دبێژت: ((أما إذا كان في التمثيل الشائع دعاء لهم إلى الإيمان، أو زجر لهم عن العدوان، فإنه هنا من إقامة الحدود، والجهاد المشروع)) یەعنی: ئەگەر د (تەمثیلا بەلاڤ) دا -پاشی دێ بەحسێ ڤێ پەیڤێ و مەعنایا وێ کەین- گازیکرنەک بۆ وان بۆ ئیمانێ هەبت، یان پاشڤەبرنەک بۆ وان ژ تەعداکرنێ هەبت، ئەڤە پشکەکە ژ جهێینانا حودوودان، و ئەو ژ جیهادا دورستە.

مەعنا: ب فەتوایا ئبن تەیمییە، ئەو کارێ ئەم دکەین کو سۆتنا مرۆڤەکێ ئێخسیرە ب ساخی، پشکەکە ژ جیهادێ و کارئینانا حودوودێن شەرعی.. و تەحریفا وان بۆ گۆتنا ئبن تەیمیەی یا چاوایە؟ دا بەرێ خۆ بدەینێ..

دەقێ گۆتنا ئبن تەیمیە ب ڤی ڕەنگییە، ئەو دبێژت: ((وإن مثل الكفار بالمسلمين فالمثلة حق لهم، فلهم فعلها للاستيفاء وأخذ الثأر، ولهم تركها، والصبر أفضل، وهذا حيث لا يكون في التمثيل بهم زيادة في الجهاد ولا نكال لهم عن نظيرها، فأما إن كان في التمثيل السائغ لهم دعاء إلى الإيمان أو زجر لهم عن العدوان فإنه هنا من إقامة الحدود والجهاد المشروع، ولم تكن القصة في أحد كذلك؛ فلهذا كان الصبر أفضل، فأما إن كانت المثلة حقا لله تعالى فالصبر هناك واجب، كما يجب حيث لا يمكن الانتصار، ويحرم الجزع))[1].

یەعنی: ئەگەر کافران (تەمثیل) ب موسلمانان کر، و بۆ زانین: تەمثیل ئەوە پشتی مرۆڤەک دئێتە کوشتن، یاری ب لەشێ وی بێتەکرن، وەکی هلاویستنا کەلەخی ل جهەکێ بەرچاڤ، یان سۆتنا وی، یا ژێڤەکرنا هندەک پارچەیان ژ لەشی.. مە گۆت: مرۆڤێ مری، نە هێشتا یێ ساخ.. وەکی داعشێ کری و دکەت، و گۆتنا ئبن تەیمیەی ل سەر کەلەخێ مرییە، یەعنی: هەر ژ بنی گۆتنا وی و کارێ ڤان یێ ژێک دویرە.. ئبن تەیمیە دبێژت: ئەگەر کافران ئەڤ کارە د گەل کەلەخێن کوشتییێن موسلمانان کر، وەک تۆلڤەکرن دورستە بۆ موسلمانان ژی وێ د گەل وان بکەن، بەلێ صەبرکێشان و نەکرنا وێ چەندێ باشترە، کەنگی؟ ئەگەر د تەمثیلێ دا جیهادەکا زێدەتر و پاشدابرن بۆ وان نەبت، یەعنی: هنگی تەمثیل یا باش نینە، هەر چەندە یا دورستە چونکی تۆلڤەکرنە.

(١) المستدرک علی مجموع الفتاوی (٣/٢٢٣).

و ئەگەر د تەمثیلا دورست دا.. و ژ ڤێرێ وان گۆتنا ئبن تەیمیە بڕییە و ئستدلال پێ کرییە، پشتی پەیڤا: سائغ یەعنی: دورست، تەحریفکری و کرییە: شائع یەعنی: بەلاڤ (!!)، ئەگەر د تەمثیلا دورست دا، یا دورست کەنگییە؟ ئەگەر وان ژی (یەعنی: کافران) بەری هنگی تەمثیل ب کوشتییێن مە کربت، و تەمثیلا مە مەصلحەتەک تێدا هەبت، وەکی کو وان ب لایێ مە ڤە بکێشت، یان بۆ وان ببتە پاشدابرن کو ئەو ئێدی ڤی تشتی د گەل کوشتییێن مە نەکەن، هنگی ئەو دێ بتە پشکەک ژ کارئینانا حودوودان و جیهادا دورست.

پاشی شێخ ئیسلام ئیشارەتێ ددەتە سەرهاتییا شەڕێ ئوحودێ، دەمێ کافران تەمثیل ب لەشێن کوشتییێن موسلمانان کری، و دبێژت: مەسەلە ل ئوحودێ یا وەسا نەبوو، یەعنی: چو مەصلحەت تێدا نەبوو موسلمان تۆلێ ل کافران ڤەکەن، لەو صەبرکیشان چێتربوو.

و ئەگەر تەمثیل حەققەکێ خودی بت، یەعنی: نە حەقێ گشتی بت، نە یێ مرۆڤان بت، صەبر هنگی واجبە، کانێ چاوا ئەو واجبە دەمێ موسلمان دلاواز بن و نەشێن تۆلا خۆ بستینن، و نەصەبرکێشان حەرامە.

و وەکی ئاشکەرا گۆتنا ئبن تەیمیەی گۆتنەکا شەرعی و گرێدای ب ئوصوولێن قورئان و سوننەتێیە، و نە ژ دویر و نە ژ نێزیک وێ چو پەیوەندی ب کارێ داعشێ ڤە نینە، ژ گەلەک لایان ڤە: ئێکەمین جار داعشێ ئەڤ کارە نەکرییە وەک تۆلستاندن، یا دویێ: وان ئەڤ کارە د گەل موسلمانەکی یێ کری نە د گەل کافرەکی، یا سێیێ: ئەگەر ئەو بێژن: ئەڤ مرۆڤە مورتەددە و کافرە، ئبن تەیمیە بەحسێ تەمثیلا ب کەلەخێ مرییان دکەت، نە د گەل

مـرۆڤـەکـێ هێشتا ساخ، یا چارێ: ئەرێ مەصلحەتا ئیسلامێ یان یا کافران د ڤی کاری دا بوو یێ وان کری؟ یا پێنجێ: ئەڤا وان کری سوژاندنا مرۆڤـەکێ زێندییە نە کو تەمثیلە، و حوکمێ سوژاندنێ یێ جودایە. یا شەشێ: بـۆچی وان ژ سەری و بنی گۆتنا ئبن تەیمیەی بڕی، و هندەک ژ نیڤێ ب تنێ ئینا پشـتی تەحریف د وێ ب خۆ ژی دا کری؟

و خودێ چێتر دزانت، بەلێ هزر بۆ هندێ دچت کو وان ب ڤـی کـارێ خۆ ڤیایە ئبن تەیمیە تاوانبار و ڕەش بکەن، و خەلکی ژ وی و گۆتن و کتێبێن وی دویر بێخن.. و ئەڤە شێوەیەکێ دویر نینە ژ ڕویڤیێن سیاسەتا جیانی یا ئەڤرۆ!

لایەکێ ڤەشارتی ژ کەسینییا ئبن تەیمیەی:

ئـبـن تەیمیە ئێک ژ وان زانایان بوو یێن خودێ بۆ ڤێ ئوممەتێ هنارتین ل دەمــەکــێ تــەنگـاڤی و گرفتاری ژ هەمی لایان ڤە لـێ دژوار بـووی، و وی ب ژیانا خۆ، ب وان هەلویستان یێن وی د ڕویدانێن جـودا جـودا دا وەرگـرتین، ب ئەزمانێ خۆ، و یا گرنگتـر ب قەلـەمێ خۆ، بیـرا ئوممـەتێ ل سـەرفەرازییێ ئینا ڤــە، و حــەتـا ڕۆژا دووماهییێ ژ ژیانا خۆ خەباتەکا بەردەوام ل سـەر پـتر ژ چەپەرەکی کــر، لــەو یا غەریب نینە دوژمنێن وی ژی د کەڤن و نوی دا پتـر ژ ڕەنگەکێ مرۆڤان بن.. و دبت تشتێ غەریب ل بەر گەلەک کەسان ژ یێن ئبن تەیمیە ب دورستی نەنیاسی ئەو بت دەمێ مرۆڤ دبێژت: ئبن تەیمیەی د ژیـان و بەرهـەمێ خـۆ دا ژ هـەمی کەسـان پتـر نـەیارەتییا هـزر و بیـرێن خـەوارج و موتەعەصب و تونـدکاران کرییـە؛ چـونکی بێبـەختییا ژ هـەمییان مـەزنتر یـا نەیارێن ئبن تەیمیەی هەردەم پێ ڕادای ئەو بوویە کو ئەو مرۆڤەکێ توندکار بوو،

و ب هێجەت و بێ هێجەت خەلک کافر دکر، و کەیفا وی ب تشتەکی نەدهات هندی کەیفا وی ب نەیارەتییا موسلمانان دهات!!

بەرسڤ ل سەر ڤێ بێبەختییێ دێ بێژین: کتێبێن ئبن تەیمیەی ئەوێن خۆ ژ دەمێ وی وەرە خودێ قەبوولەکا مەزن د ناڤ ئوممەتێ دا دایێ، لەوا ئەو د سەر وان هەمی ئاستەنگان ڕا یێن نەیارێن وی ل بەر ددانان زوی بەلاڤ دبوون، ئەڤ کتێبە باشترین بەرسڤن بۆ وان کەسێن کاری بۆ کرێتکرنا گۆتن و بۆچوونێن وی دکەن، چ ب ڕێکا ئستدلالا مونحەرف بت یان پێڕادانا درەو و بێبەختییان بت، و هەچییێ ڕاستییا گۆتن و بۆچوونێن ئبن تەیمیەی بڤێت، لازمە ل ئەصلێ کتێبێن وی بزڤرت، و قەت خۆ نەهێلتە ب هیڤییا وان کەسان ڤە یێن ب مەقەسێن زەوق و کینا خۆ گۆتنێن ڤی زانایێ مەزن ل دویڤ دلێ خۆ فەصال دکەن، و د کراسەکێ خاپینۆک دا ددانن بەر سنگێ خەلکێ سادە!

و ل دووماهییا ڤێ نڤیسینا خۆ من دڤێت دو سێ هەلویستەکێن کورت ژ ژیانا ڤی زانایی ڤەگوهێزم؛ دا خواندەڤان وی لایی ژ کەسینییا ئبن تەیمیەی بزانن یێ نەیارێن وی هەردەم کار بۆ ڤەشارتنا وی کری:

ئێك: پشتی جاشەنگیر شیای ئبن قەلاوونی لادەت و ل جهێ وی ببتە سولتانێ مصرێ، وی ب پالدانا هندەک کەسان (ژ زانایێن موتەعەصصب) بڕیار دای ئبن تەیمیەی نەفی کەتە ئەسکەندەرییێ، و پشتی هەشت هەیڤان ژ مانا وی ل نەفییێ وەسا چێبوو سولتانێ مصرێ یێ عەزلکری ئبن قەلاوون شیا جاشەنگیری لادەت و جارەکا دی بزڤرتە سەر تەختێ سەلتەنەتێ، و دەمێ ئەو زڤرییە سەر حوکمی وی ڤیا حسێبا خۆ د گەل جاشەنگیری و

پشتەڤانێن وی صافی کەت، و یێن ژ هەمییان پتر وی کەربا خۆ هاڤێتییێ ئەو مەلا و قازی بوون یێن پشتەڤانییا جاشەنگیری دژی وی کری، و ئەو مەلا و قازی هەمی ئەو بوون یێن هەڤڕکی د گەل ئبن تەیمیەی دکر، ئبن قەلاوونی بەری هەر تشتەکی بڕیار دا ئبن تەیمیە ژ نەفییێ بێتە زڤڕاندن و ئنیەتا وی ئەو بوو وێ هەڤڕکییا د ناڤبەرا ئبن تەیمیەی و وان مەلایان دا بۆ خۆ (ئستغلال) بکەت؛ دا کو ب هێجەتا وی دربەکی ل نەیارێن خۆ بدەت. و گاڤا ئبن تەیمیە گەهشتییە قاهیرە، سولتانی ئەو داخوازکرە دیوانا خۆ، و زێدە قەدرێ وی گرت، پاشی دیوان خالی کر و گۆتێ: سەیدا، تو دزانی فلان قازی و فلانی و فلانی گەلەک بەرگەڕیان دکر دا تە بگرن و نەفی کەن، و ڕۆژا ئەز هاتیمە عەزلکرن ژی هەر ئەو بوون یێن دوژمناتییا من ژی کری، و پشتا نەیارێن من گرتی، ئەڤرۆ خودێ ئەو شەرمزارکرن و ئێخستنە دەستێ مە، ڤێجا من دڤێت تو فەتوایەکێ بدەی دا ئەز وان ئێک ئێکە بکوژم.. ئبن تەیمیەی گۆت: ئەڤ گۆتنا تو دبێژی قەت چێ نابت، ئەڤ مرۆڤێن تە ناڤێن وان ئینایین زاناییێن باژێرینە، و مرۆڤێن خودان قەدرن، ئەگەر تە ئەو کوشتن تو کەسێ دی یێ وەکی وان نابینی.

سولتانی گۆت: ئەوێن هە ئەو بوون یێن تو دایە گرتن ونەفیکرن، وگەلەک جاران وان دڤیا تە بکوژن ژی! ئبن تەیمیەی گۆت: هەچییێ نەخۆشییەک گەهاندبتە من، من گەردەنا وی یا ئازاکری، و هەچییێ نەیارەتییا خودێ وپێغەمبەری کربت، خودێ دێ تۆلێ لێ ڤەکەت و ئەز تۆلا خۆ ژ کەسێ ڤەناکەم.

هندی سولتان ما پێڤە نەشیا چو فەتوایان ژێ چێ کەت، لەو چو هێجەتێن شەرعی ب دەست نەکەفتن ئەو وان پێ بکوژت، دوژمنێ ئبن تەیمیەی یێ مەزن ئبن مەخلووفی گۆت: ((کەسێ وەکی ئبن تەیمیەی مە نەدیتییە، مە سولتان پالددا؛ دا وی بێشینت و ئەم نەشیاینێ، و گاڤا ئەو شیایە مە وی ئەم عەفی کرین و بەرەڤانی ژ مە کر))[1].

دو: ل دەسپێکا سەدسالا هەشتێ مشەختی دەمێ تەتەرییان هێرش کرییە وەلاتێ شامێ، و ئەو گەهشتینە دەرو و بەرێن بازێرێ دیمەشقێ، وان د رێکا خۆ دا گەلەک مرۆڤ ژ موسلمان و جوهی و فەلەیان ئێخسیرکرن، و پشتی سەرهاتییەکا درێژ ئبن تەیمیە د گەل هژمارەکا هەڤالێن خۆ ژ زانایان چوو نک مەزنێ تەتەرییان، و داخواز ژێ کر ئەو ئێخسیرێن موسلمانان بەردەت، وی گۆت: بلا، سەر خاترا تە ئەم دێ موسلمانان بەردەین، بەلێ هندەک فەلە ژ قودسێ مە گرتینە، ئەم وان بەرنادەین.. ئبن تەیمیەی گۆتێ: هەر جوهی و فەلەیەکێ هەوە گرت بت دڤێت هوین بەردەن، چونکی ئەو ل سەر بەختێ مەنە. و ئەو هنگی ڕاوەستیا حەتا وی ئەو هەمی ژ دەستێ تەتەرییان ڕزگارکرین[2].

سێ: شاگردەیێ وی زانایێ ناڤدار ئبن قەییم بەحسێ وی دکەت و دبێژت: هندەک هەڤالێن وی[3] یێن مەزن دگۆت: خوزی ئەز بۆ هەڤالێن خۆ وەکی وی بامە بۆ نەیار و هەڤرکێن وی! و من نەدیت جارەکێ وی نفرینەک

(١) بەرێ خۆ بدە کتێبا مە: د گەل مرۆڤێن خودێ، چاپا دوییێ، پ ٢٥٢-٢٥٣.

(٢) مجموع الفتاوى ٦١٧/٢٨.

(٣) مەخسەد ب هەڤالێن وی یێن مەزن شاگردەیێن وی یێن ناڤدارن.

ل نەیارەکێ خۆ کربت، بەلکی هەر جار دوعا بۆ دکرن، جارەکێ ئێک ژ نـەیارێن وی یێن مەزن یێن کو نەخۆشییەکا دژوار گەهاندییێ مر، ئەز ب کەیف ڤە هاتم دا مزگینییێ بدەمێ، وی ئەز پاشڤەبرم، و ئـەڤ چەنـده ژ مـن قـەبویل نـەکر، و گۆت: (إنا لله وإنا إليه راجعون) پاشی د گاڤێ دا ڕابوو چوو مالا وی دلـەی دلەی مرۆڤێن وی دا، و گۆتە وان: ئەز ل شوینا ویمە بۆ هەوە، هەر تشتەکێ هوین هـەوجـە ببنێ بێژنە من ئەز دێ بۆ هەوە کەم.. ئینا کەیفا وان گەلـەک ب ڤێ چەندێ هات(١).

ئەڤە ڕێبازا وی بوو: دلەکێ فرەهـ، ئنیەتەکا پاقژ، ئەزمانـەکێ رەهوان.. و ئـەوێـن خـۆ د ڕەشی پێچای، و خۆ ل پشت پەردەێن کینێ ڤەشارتی، نەشێن ب بێژنکا خۆ ڕۆناهییا ڕۆژێ بگرن.

---

(١) ابن القيم: مدارج السالكين ٣٤٥/٢.

دەورێ زانا و ڕەوشەنبیرێ موسلمان
ل دەمێ دژواربوونا فتنە و گرفتارییان

ل دەسپێکێ دڤێت بزانین کو مەخسەدا مە ب (زانایێ موسلمان) د ناڤ و نیشانێن بابەتی دا زانایێ دینییە، ئەوێ خەلک وی وەک نوینەر بۆ دینی دنیاست، و وەسا بەرێ خۆ ددەتێ کو ئەو جێگر و میراتگرێ پێغەمبەرییە -سلاڤ لێ بن-، و گۆتنا وی ژ گۆتنا دینییە، ئەو کەسێ ل تەنگاڤییان بەرێ خەلکی دمینتە ل دەڤێ وی، و کارێ وی ژی وەک هێجەت و دەلیل بۆ خۆ دزانن.. هەر وەسا مەخسەدا مە ب فتنە و گرفتارییان ئەو حالەتێ گشتی یێ نەئاساییە یێ کو ب سەر ئوممەتێ دا دئێت، و دبتە ئەگەرا هندێ دینێ خەلکی یان هندەک لایێن ژیانا وان بکەڤنە ژێر گەف و گورێ، یان رێ ل بەر وان شێلی و ئالۆز بت، و ئەو ل سەرێن رێیان حێبەتی و رێبەرزە بمینن.

گرنگییا هەبوونا زانایێ دورست:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- وەکی گەلەک زانا[1] ژێ ڤەدگوهێزن، دبێژت: ﴿إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا، إِنَّمَا وَرَّثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ﴾، ژ ڤێ گۆتنێ دئێتە وەرگرتن کو ئەو کارێ زانا پێ رادبن نێزیکە وەکی وی کاری بت یێ پێغەمبەر پێ رادبن، لەو دینی ب خۆ هەوجەیەکا مەزن ب وان هەیە، پشتی هنگی مللەتان ژی هەوجەیی پێ هەیە، چونکی ل گەلەک دەمان ئەو بۆ خەلکی دبنە نموونەیێ بەرچاڤێ چاڤلێکرنێ، ئەو بەرێ

(١) وەکی بوخاری و ئبن ماجە و ترمذی و ئەبوو داوودی و هندەکێن دی.

وان ددەنە ئـەخلاقێ بلنـد، پـاقژییێ، دەسـپاکییێ، ئێکگرتنـێ، خواسـتنا حـەق و حقووقـان، ڕێنیشـادانێ، بـەلاڤکرنا علمـی.. و هتـد، و ل وی دەمـێ ئوممـەت دکەفتـە گرفتـارییێ داخـواز ل سـەر ڤـان زانایـان هێشـتا زێـدەتر لـێ دئێـت، و گرنگییا وان هێشتا پتر لێ دئێت، چونکی نـەبـوونا وان هنگی دبتـە نیشـانا ئاشکـەرا یا نەمانا علمی، ژ لایەکی ڤە، و ژ لایەکێ دی ڤە ڤالاتییا مەیدانێ ژ وان دبتە ڕێخۆشکرنەک بۆ کەسێن نەزان کو بێتە پێش، پێغەمبەر -سلاڤ لـێ بن- د گۆتنەکا خۆ دا[1] دبێژت: ﴿إِنَّ اللهَ لاَ يَقْـبِضُ الْعِلْـمَ انْتِزَاعًـا يَنْتَزِعُـهُ مِـنَ الْعِبَـادِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّـاسُ رُؤُوسًـا جُهَّـالاً، فَسُـئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا﴾ يـەعنـی: زانـین ژ نـاڤ ئوممـەتێ نائێتـە ڕاکـرن ب نـەمانا زانینـێ ئێکجـاری، بـەلکی ئـەو ب نـەمانا زانایـان ڕادبـت، و دەمـێ زانایێن دورست نەمان، و چونکی خەلک هەردەم هـەوجـەی زانـایـانـە ئـەو دێ هندەک سەرێن نەزان بۆ خۆ دانـن، ڤێجا پسیار دێ ژ وان ئێنـەکرن، و ئـەو بـێ زانین دێ فەتوایێ دەن، هنگی ئەو ب خۆ ژی دێ دسەردا چن و دێ خەلکی ژی د گەل خۆ دسەردا بەن.

و ژ ڤێ دووماهییێ گرنگییا زانایێن دورست بۆ مە ئاشکەرا دبت: ئەگـەر ئەو نـەمان هندەک نـەزان ب جلکێ زانایـان دێ خۆ نیشـا خـەلکی دەن، و دێ فەتوایێن وەسا خەلەت دەن یێن خەلک پێ دسەردا دچن.

و کـەنگی بـازارا ڤـان نـەزانان پتـر گـەرم دبـت، و ڕەواج ل سـەر وان زێـدە دبت؟

---

(١) یا بوخاری و موسلم ژێ ڤەدگوهێزن.

دەمێ گرفتارییێن مەزن سەرەکانییان شێلی دکەن؛ چونکی د ئاڤا شێلی دا نەبت ئەو نەشێن ڕاڤێ بکەن! و پسیار نەکەن کانێ موصیبەتا ئوممەتێ چەند مەزن دبت دەمێ مەزن دبنە دزێن دنیایا وان، و زانا دبنە دزێن دینێ وان!

دەورێ زانایێن دورست:

مە گۆت زانایێن دورست میراتگرێن پێغەمبەرانە، و ل سەر ڕێکا وان ددەنە ڕێ، و ئەو ژ ڕێبەرێن ژیانێنە، و گاڤا بەرێ تە کەفتە دوڕیانەکێ، و ڕێ ل بەر تە بەرزەبوو، و تە نەزانی ب کیژ لایی دا بچی، هنگی پتر ژ هەر دەمەکێ دی تە هەوجەیی ب ڕێبەرەکی هەیە ڕێکا ڕاست نیشا تە بدەت؛ دا ب سلامەتی بگەهییە ئارمانجا خۆ، و بەلا و موصیبەتێن تایبەت و یێن گشتی د ژیانێ دا، ژ وان ئاستەنگانە یێن گەلەک جاران سەرێن ڕێکان ل بەر مرۆڤی بەرزە دکەن، و مرۆڤی حێبەتی دکەن، لەو ئێکەمین تشت ل وان دەمان مرۆڤ هزر لێ دکەت ئەوە قەستا زانایەکی بکەت، و پسیارا خۆ پێ بکەت، و ڕێنیشادانێ ژێ بخوازت، و هنگی ب دورستی دەورێ زانایی دئێت، و کارێ وی یێ ب زەحمەتتر دەست پێ دکەت، و هنگی ئەو ب دورستی دکەفتە سەر (مەحەککێ) دا دیار ببت کانێ زێڕەکێ صافییە، یان ژی هندەک زرزڕک و پلپلکێن ب زەری تامداینە!

و ئێک ژ مەزنترین گرفتارییێن گشتی -ئەگەر نەبێژین یا ژ هەمییان مەزنتر- ئەوە دەمێ مرۆڤ خەلەت د دینی دگەهن، ڤێجا زێدە شداندنێ تێدا دکەن، حەتا بەر ب توندییێ ڤە دچن، وەکی ل بەراهییا دیرۆکا ڤێ ئوممەتێ ل سەر دەستێ (خەوارجان) پەیدابووی، یان ژی زێدە سستییێ تێدا دکەن، حەتا

دیسا بەر ب توندییێ ڤە دچن، وەکی ل دووماهییا دیرۆکا ڤێ ئوممەتێ ل سەر دەستێ (علمانییان) پەیدابووی.

واجبێ زانایێ موسلمان ل ڤێ دەمێ:

ل ڤی دەمێ هۆسا، دەمێ خەلک خەلەت د دینی دگەهن، و ئەڤ خەلەتییە بەرێ وان ددەنە توندییێ، توندییا چوونا بەر ب دینی ڤە یان رەڤینا ژ دینی.. هندەک واجب هەنە دکەڤنە سەر ملێ زانایێ موسلمان، ل ڤێرێ ئەم ب کورتی دێ ئیشارەتێ دەینێ:

جارێ زانا و رەوشەنبیرێ موسلمان، وەک تاکەکێ موسلمان، بێی بەرێخۆدانا سالۆخەتێ زانینێ ل نک وی، هندەک واجبێن وی هەنە، ئەو ژی ئەڤەنە:

١- ل هەر دەمەکێ هەبت، و ب تایبەتی دەمێ گرفتاری دژوار دبن، دڤێت ئەو گەلەک یێ ل خۆ هشیار بت، و مەنهەجێ (تەثەببوتێ) د وەرگرتنا زانینێن خۆ دا، یێن حوکم ل سەر دئێنە ئاڤاکرن ب کار بینت، خودێ دبێژت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمۡ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ أَن تُصِيبُواْ قَوۡمَۢا بِجَهَٰلَةٖ فَتُصۡبِحُواْ عَلَىٰ مَا فَعَلۡتُمۡ نَٰدِمِينَ ٦﴾ (الحجرات: ٦)، ئەڤە بۆ هندێ دا ئەو ب نەزانین ڤە بەر ب زۆرداریێ ڤە نەچت، ئەوا سەری دکێشتە پەشێمانییێ، و ئەڤە ب دو رێکان دبت:

- کو ئەو خۆ ژ وی تشتی پشتراست بکەت یێ بۆ دئێتە ڤەگوهاستن، دا ل نک وی مسۆگەر ببت کو ئەوا نوکە د واقعی دا چێ دبت، ئێک ژ وان فتنە و گرفتارییانە یێن نصووصێن شەرعی پێ هەین.

- نه هەر تشتەکێ دگەهتە گوهێ وی و ئەو وەردگرت، دورستە بۆ وی ئەو وی ڤەگێڕت، و د ناڤ عامییان دا بەحس ژێ بکەت، ئەگەر خۆ تشتێ وی وەرگرتی یێ ڕاست ژی بت؛ چونکی دبت ئەو ب ڤی کاری ببتە پشکەک ژ گرفتارییێ بێی ب خۆ بحەسییت.

٢- ئەگەر بۆ وی مسۆگەر بوو کو ئەوا نوکە د واقعی دا هەی ئێک ژ وان گرفتارییانە یێن نەصصەکا شەرعی پێ هەی، دڤێت ئەو ل سەر دینی خۆڕاگرتی بمینت، و ئەڤ گرفتارییە باوەرییا وی نەلەقینت، و ئێکا هند ژێ چێ نەکەت ئەو ژی خۆ ب دویڤ فتنێ دا بەردەت، و ببتە لایەک تێدا.

٣- دڤێت وی باوەری هەبت کو ئەڤ گرفتارییە جەرباندنەکە ئەو و ئوممەت هەمی تێ دبۆرت، لەو دڤێت ئەو صەبرێ ل سەر بکێشت، و ڤێ نەخۆشییێ بۆ خۆ ب خێر حسێب کەت، و بیرا خەلکی ژی ل ڤێ چەندێ بینتە ڤە، دا ئەو بێ مفا ژ ڤێ سەربۆڕا نەخۆش دەرنەکەڤن.

پشتی ڤێ چەندێ سالۆخەتێ وی وەک زانا یان مرۆڤەکێ ڕەوشەنبیر و تێگەهشتی، هندەک کارێن دی ل سەر وی واجب دکەت، ئەو ژی ئەڤەنە:

١- دڤێت گۆتن و بۆچوونێن وی ب مەنهەجێ ئیسلامی یێ دورست ڤە ئەوێ ئاڤاکری ل سەر کیتاب و سوننەتێ دگرێدایی بن، نە کو ب سیاسەت و ئەهواء و مەصلحەتێن بەروەخت ڤە؛ و چێ نابت واقع -ئەگەر خۆ یێ دژوار ژی بت- گڤاشتن و پێبەستێ ل سەر ئەحکامێن وی بکەت، یان ئنفعالاتێن وی بئارینت، جارەکێ ل مەکەهێ گرفتاری ل سەر صەحابییان زێدە دژواربوو، حەتا ئێک ژ وان کو خەبباب بوو، ب ئنفعالەکا گەرم و دلەکێ سۆتی گۆتە

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-: بۆچی تو داخوازا سەرکەفتنێ بۆ مە ژ خودێ ناکەی؟ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ب زانین و حکمەت، نە کو عاطفە و ئنفعال، بەرسڤا وی دا وگۆتێ: د ئوممەتێن بەری هەوە دا، زەلامەکی دا ئینن کۆرکەکێ بۆ د عەردی کۆلن، و مشاری دا ئینن داننە سەر سەرێ وی، و وی کەنە دو پرت، و ڤێ چەندا هە ئەو ژ دینێ وی نەددا پاش.. و ئەز ب خودێ کەمە خودێ دێ ڤی دینی تمام کەت حەتا سویار ژ مەدینێ دێ چتە حەضرەمەوتێ و ئەو ژ تشتەکی ناترست ژ بلی خودێ، و گورگی ل سەر پەزێ خۆ، بەلێ هوین لەزێ دکەن[1].

مەعنا: چێ نابت بۆ مرۆڤێ زانا ب حەماسەتا عامی و جحێلان سەرگەرم ببت، و وەکی وان یێ ب لەز بت، ئەو لەزا گەلەک جاران بەرێ خودانی ددەتە تێچوونێ.

٢- مرۆڤێ زانا دڤێت یێ جودا بت ژ عامییان، و وەکی وان ب گۆتنێن عاطفی و سەرپێ دسەردا نەچت، و حوکمێ وی ل سەر تشتی دڤێت یێ ئاڤاکری نەبت ل سەر بناخەیێ (مەظهەر) و تشتێ سەرڤە سەرڤە، و چێ نابت بۆ وی ئەو واقعی ب رێکا لافیتە و دوریشمێن بلندکری بسەنگینت.. هەر وەسا ڤێت ئەو ب هێجەتا تێگەهشتنا واقعی نەبتە شکەفتەکا خالی هەر دەنگەکێ گەهشتێ لێ ڤەدەت، یان ئیسفەنجەکی هەر ئاڤەکا هەبت بمێژت. پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿مَنْ حَدَّثَ بِحَدِيثٍ وَهُوَ يَرَى أَنَّهُ كَذِبٌ، فَهُوَ أَحَدُ

(١) ئەحمەد ژ خەببابی ڤەدگوهێزت.

الْكَاذِبِيْنِ﴾[1] و هەر چەندە دبت ئەڤە بەحسێ حەدیسێ بت، بەلێ چو مانعی نینە ئەو ژ هەر گۆتنەکا دی ژی بگرت.

٣- دڤێت زانایی تەصەوورەکا تمام بۆ وێ گرفتارییێ هەبت یا ڕوی ددەت، حەتا ئەو بشێت حوکمەکێ دورست ل سەر بدەت؛ چونکی دانا حوکمی ل سەر هەر تشتەکی چەقەکە ژ تەصەوورا وی تشتی ب خۆ، وەکی قاعیدەیێ شەرعی دبێژت: ((**الحكم على الشيء فرع من تصوره**))، و بۆ وی چێ نابت ئەو ب ڕێکا هندەک زانینێن سەرڤە یێن کو ب ڕێکا گۆتنێن جادەیێ، یان دەزگەهێن ڕاگەهاندنێ دگەهنێ، ئەو حوکمی ل سەر فتنێ بدەت، خودایێ مەزن دبێژت: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا ۝٣٦﴾ (الإسراء: ٣٦) چونکی ئەگەر ئەو بێ زانینەکا تمام باخڤت، ئەو دێ خۆ و خەلکی ژی دسەردا بەت، و بەلکی بێی ئەو ب خۆ بحەسیێت گۆتنێن وی ببنە پشکەک ژ فتنێ ب خۆ. و ل ڤێرێ دو مەسەلە هەنە دڤێت ئەو ل بیرا خۆ بینت:

- دڤێت وی تەصەوورەکا دورست و تمام بۆ وێ مەسەلێ هەبت یا ئاخفتن ل دۆر دئێتەکرن.

- دڤێت ئەو ب پشتڕاستی و تمامی حوکمێ خودێ و پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- د وێ مەسەلێ دا بزانت، دا بشێت حوکمەکێ شەرعی ل سەر ڕویدانێ بدەت.

---

(١) ئەحمەد ژ موغیرەیێ کوڕێ شوعبەی ڤەدگوهێزت.

٤- دەمێ فتنە و گرفتاری پەیدا دبن، و ئوممەت پارچە پارچە دبت، ئالاییێن درەوین دئێنە بلندکرن، و لافیتە و دوریشمێن خاپینۆک دئێنە ڕاکرن، و باشی و خرابی تێکەلی ئێک دبن، و گەلەک جاران گۆتنەکا حەق بۆ نەحەقییێ دئێتە گۆتن، و حەتا باطل خۆ ل بەر خەلکی شرین کەت کراسەکێ حەقییێ دکەتە بەر خۆ، ب تایبەتی ل ڤی زەمانێ مە، زەمانێ کارێن جاسووسی و سیخورییێ تێدا بووینە علم و هۆنەرەکێ پێشکەفتی.. لەو دڤێت زانا وەکی عامییان یێ سادە و سەرگەرم نەبت، و ب گۆتنێن سەرڤە یێن ڤی لایی و لایێ دی دسەردا نەچت، و ئەحکامێن خۆ ب تەرازییا شریعەتی ب تنێ بکێشت؛ دا ئەو د چاڤێن خەلکی دا نەبتە لایەکێ مەسەلێ، و ڕاستگۆییا خۆ ژ دەست نەدەت.

و ل ڤێرێ نموونەیەکا کورت دێ ڤەگێرم: د ئەنجامێ ستاندنا عیراقێ دا بۆ کوێتێ، ل سالا ١٩٩٠، و هاتنا ئەمریکا د هەوارا دەولەتێن کەنداڤی دا، جیهانا ئیسلامی تووشی دوبەرەکییەکا هزری بوو، هندەک کۆم و دەستەکان ب هێجەتا نەیارەتییا ئەمریکا پشتەڤانییا صەددامی کر، و ب هزاران خەلکێ سادە و سەرگەرم قولپاندنە سەر جادەیان ل درێژی و پانییا جیهانا ئیسلامی، و گۆتن: ئەڤا عیراق دکەت عەینی جیهادێیە.. لایێ دی ب هێجەتا پالدانا زۆردارییا صەددامی ب فەتوایان ڕا چوون کو دورستە موسلمان هاریکارییێ ژ کافری بخوازت، و ئەڤا دەولەتێن کەنداڤی دکەت عەینی شریعەتییە، و عیراق تەعداکەرە! و من نەڤێت ب درێژی ڤێ مەسەلێ بێژم، چونکی ئارمانجا من ب تنێ نموونەیە، بەلێ من دڤێت بێژم، زانایەکێ وەکی ناصردینێ ئەلبانی، کو زانایێ حەدیسێ یێ ئێکێ ل وی دەمی ئەو بوو، هەردو لایێن هەڤڕکییێ

بەرگەڕیانێن زێدە کرن کو وی ب لایێ خۆ ڤە بکێشن، و فەتوایەکا ب دلێ خۆ ژێ چێ کەن، بەلێ ئەو نەشیان ڤێ چەندێ ژێ چێ کەن، چونکی ئەو ل وێ باوەرێ بوو کو ئەو هندەک حەقییا ل نک هەردو لایان حەقییەکا خوڕی نینە، و باطلەکێ سیاسی یێ د پشت ڕا هەی، لەو عاطفە و حەماسێ کار ل وی نەکر، و پاشەڕۆژێ دیارکر کو بۆچوونا وی ژ یا هەردو لایان دورستتر بوو.

٥- دبت ئەو شوینوارێن ژ گۆتنەکێ پەیدا دبن ل دەمێ فتنێ، نە هەر ئەو شوینوار بن یێن ژ عەینی گۆتنێ پەیدا دبن ئەگەر ئەو نە ل دەمێ فتنێ دئێتە گۆتن، ژ بەر ڤێ چەندێ دڤێت مرۆڤێ زانا ل دەمێ فتنێ ل گۆتنا خۆ یێ هشیار بت؛ چونکی نە هەر حەقییەکا هەبت و ئەو بزانت، بۆ وی هەیە ئەو وێ بێژت، ب تایبەتی ئەگەر وی دیت نەگۆتنا ڤێ حەقییێ چو (مەحضوورێن شەرعی) بۆ نینن، و گۆتنا وێ پتر فتنێ دئارینت، جارەکێ صەحابییێ پێغەمبەری ئەنەسێ کوڕێ مالکی حەدیسەک ل دۆر کوشتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ هندەک مرۆڤان ژ (عورەنییان) بۆ حەججاجی گۆت، ئینا حەسەنێ بەصری گازندە ژ وی کرن و گۆتێ: بۆچی تو ڤێ حەدیسێ بۆ حەججاجی دبێژی و تو دزانی ئەو مرۆڤەکە حەز ژ کوشتنێ دکەت، و ئەو دێ ڤێ حەدیسێ بۆ خۆ کەتە هێجەت کو پتر کوشتنێ بکەت؟! هنگی ئەنەس پەشێمان بوو کو وی ئەڤ حەدیسە بۆ وی گۆتی.

و ل دەمێ فتنە د ناڤ ئوممەتێ دا پەیدا بووی، ل سەر دەمێ صەحابییان، ئەبوو هورەیرەی دگۆت: ((دو ئامانێن تژی علم من ژ پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- وەرگرتینە، ئێک ئەوە یێ من بەلاڤکری، و یێ دی ئەگەر

ئەز بێژم ئەڤ ستوکورە دێ ئێتە برین)). مەعنا: هندەک زانین (و ئەو حەدیسێن فتنێ بوون وەکی زانا دبێژن) ل نک ڤی صەحابی هەبوو، بەلێ وی ل دەمێ فتنێ ئەو بەلاڤ نەکر، چونکی بەلاڤکرنا وێ پتر دا فتنێ ئارینت، و وی نەگۆت: ما نێ ئەڤە علمە و حەدیسە دڤێت نەئێتە ڤەشارتن. و ئەڤە مەنهەجێ صەحابییان هەمییان بوو، ئبن مەسعوود دبێژت: ((هەر حەدیسەکا تو بۆ هندەک مرۆڤان بێژی، و عەقلێ وان نەگەهتێ، ئەو دێ بۆ هندەک ژ وان بتە فتنە)). و ئاشکەرایە کو ل دەمێ فتنێ پتر ژ هەر دەمەکێ دی عەقل دئێنە گرتن و عاطفە و سەرگەرمی ل سەر خەلکی زال دبت. لەو هندەک جاران ل دەمێ فتنێ گۆتنا حەقییەکێ یان کرنا وێ ب تایبەتی ژ لایێ زانایێن موعتەبەر ڤە دبتە پتر ئاراندن بۆ وێ فتنێ، و ژ بەر ڤێ چەندێ گەلەک زانایێن سەلەفان ل دەمێ فتنێ نەئاخفتن باشتر ددیت، دگۆتن: سلامەتی (یا دینی و دنیایێ) پتر د وێ چەندێ دایە.

و د (صەحیحا بوخاری) دا ناڤبڕەک هەیە ل بن ناڤێ: (من ترک الاختیار مخافة أن یقصر الناس عن فهمه فیقعوا فی أشد منه) و وی حەدیسا عائیشایێ تێدا ئینایە ئەوا پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- تێدا دبێژتێ: ئەگەر نە ژ بەر هندێ بایە مللەتێ تە نوی هاتینە د ئیسلامێ دا، ئەز دا کەعبێ خراب کەم، و ب وی ڕەنگی ئاڤاکەمە ڤە یێ ئیبراهیمی ئەو پێ ئاڤاکری..

٦- و نێزیک ژ ڤی بابەتی دێ بێژین: گۆتارا زانایێن دینی و ڕەوشەنبیرێن موسلمانان ل دەمێ فتنێ دڤێت ل ئاستێ ڕویدانێ بت، و ئەو ئێک ژ مەزنترین پیلانێن علمانی و بێدینان (کو لێک ئێخستنا وانە) ژ بیرا

خۆ نەبەن، چونکی ئەگەر هات و ڤێ پیلانێ جهێ خۆ کر، هنگێ خرابییا فتنێ ل سەر ئوممەتێ دوجارکی لێ دئێت: جارەکێ چونکی ئەو فتنەیە، و جارا دی چونکی ئەو دبتە ئەگەرا نەمانا باوەرییا خەلکی ب زانا و دینداران ژ بەر وێ گۆتارا وان یا هەڤڕکییێ سست و لاوازکری، و قانعبونا وان ب خیطاب و گۆتارا علمانییان ئەوێن هەر دەلیڤەیەکا هەبت بۆ خۆ ئستغلال دکەن دا دربێ خۆ بوەشیننە دینی و دینداران.

و باشترین نموونە ل سەر ڤێ چەندێ ئەو هەڤڕکییە یا د ناڤبەرا ئیخوان و سەلەفییان دا ب هاتنا داعش پەیدا بووی، دەمێ هەر ئێک ژ وان ل شوینا خەلکی تێ بگەهینن کو داعشێ چو پەیوەندی ب ئیسلامێ و موسلمانان ڤە نینە، و ئەو ئالا و دوریشمێ دینی یێ وان ڕاکری درەوە، ئەو ڕابوون کل و مل کار بۆ هندێ کر کو دەسهەلاتێن بچویک و مەزن و بێدینێن خۆیانی و بیانی وە تێ بگەهینن کو داعش چێکری و دەرچوویێن لایێ دی یێ ئیسلامینە، و وان چو پەیوەندی ب مە ب خۆ ڤە نینە!

و مە دیت ب گۆتن و نڤیسین چاوا ڤی لایی بەلاڤکر کو مەزنێن داعشێ پەروەردەکرییێن ئیخوانانە و دەرچوویێن مەدرەسا وانە.. و هندەکان ژ لایێ دی ب هندێ رازی نەبوون کو داعشێ بۆ سەلەفییێن نوکە ب تنێ پالدەن، بەلکی ئەو ڕابوون (ئیسبات کر) کو ڕەهـ و ڕیشالێن داعشێ یێن هزری بۆ بیر و بۆچوون و کتێبێن ئیمام ئەحمەد و ئبن تەیمییە و محەمەدێ کوڕێ عەبدلوەهابی دزڤڕن!

د ئەنجام دا -ژ دەولەت سەرێ ڤێ خیطابا مە یا دینی- ل دەمێ ئنترنێت و نەمانا توخوبیان، کار بۆ هندێ هاتەکرن ل نک مە کتێبێن دەهـ زانایان بێنە مەنعەکرن، ل وی دەمێ خەلک شەرم دکەن بەحسێ مەنعەکرنا کتێبان بکەن، و ئەڤرۆ ئەڤ دەهە ژ ڤی لایی، و سوباهی دەهێن دی ژ لایێ دی، و هەتا..

و ڤێ سوحبەتێ (نوکتەیەک) ئینا بیرا من: دبێژن: جارەکێ زەلامەکی گۆتە ژنکا خۆ: تو وەکی چێلانی! وێ گۆت: نەخێر، ئەز وەکی خەزالانم! زەلامی گۆتێ: فەرق نینە، هەردو حەیوانن..

سەلەفی دبێژن: داعش ئیخوانن، و ئیخوان دبێژن: داعش سەلەفینە.. و علمانی دبێژن: فەرق نینە، هەردو ئیسلامینە!

٧- دڤێت زانایێ دینی ژ بیرا خۆ نەبەت کو دبت هندەک جاران ل بن گڤاشتن و پێبەستا واقعەکێ دژوار مرۆڤ مەجبوور ببت تشتەکێ (مەرجووح) بکەت، یان نەهیێ ژ (مونکەرەکی) نەکەت، ئەگەر هات و ئەو چەندە چێتر بت، و مەعنا ڤێ ئەو نینە وی تشتێ راجح نەڤێت، یان ئەو یێ رازییە ب مونکەری، نەخێر.. بێدەنگی نە هەمی گاڤان نیشانا رازیبوونێیە، و نەهەرفاندنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ کەعبێ و نوی ئاڤاکرنا وێ وەکی د حەدیسا عائیشایێ دا هاتی، باشترین دەلیلە ل سەر ڤێ چەندێ.

٨- لەزکرن د تەنزیلا حەدیسێن فتنێ دا ل سەر واقعی نە ژ کارێن مرۆڤێ زانایە، چونکی ئەم دبینین هەر جارەکا فتنەکێ د ناڤ ئوممەتێ دا سەرێ خۆ هلدا، هندەک کەس دێ لێ گەریێن هندەک حەدیسان ئینن چ ددورست بن یان نە، یان حەتا د مەوضووع ژی بن، و دێ بێژن: ئەڤە حەدیسە بەحسێ ڤێ

فتنێیه یا نوکه د ناڤ مه دا پەیدابووی، و یا ژ وان ڤه ئەو ب ڤێ چەندێ خزمەتا حەدیسێ دکەن، و ئعجازا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بەرچاڤ دکەن، و ئەو ب خۆ ئەڤه نه ژ مەنهەجێ سوننەتێیه، بەلکی یا واجب ل سەر زانایان ئەوە ئەو هەردەم خەلکی ئاگەهدار بکەن، و ژ فتنێ بدەنه پاش، و بیرا وان ل حەدیسێن فتنێ بیننه ڤه بێی ئەو وان -ل دویڤ تەخمین و ئجتهادا خۆ- ل سەر واقعەکێ دەسنیشانکری تەنزیل بکەن.